

**İslam'ın Manevi Yüzü:
TASAVVUF**

Ali Rıza Temel: Terbiye ve
Ahlak Ocağı Olarak Tasavvuf

Mehmet Demirci:
Kültürümüzde Tasavvufun Yeri

Mustafa Özsaray:
Tasavvuf: Vuslat Yolculuğu

Mustafa Özel: Yavuz Sultan
Selim Han'dan Mektup Var

**Hasan Kâmil Yılmaz ile
Tasavvuf Üzerine**

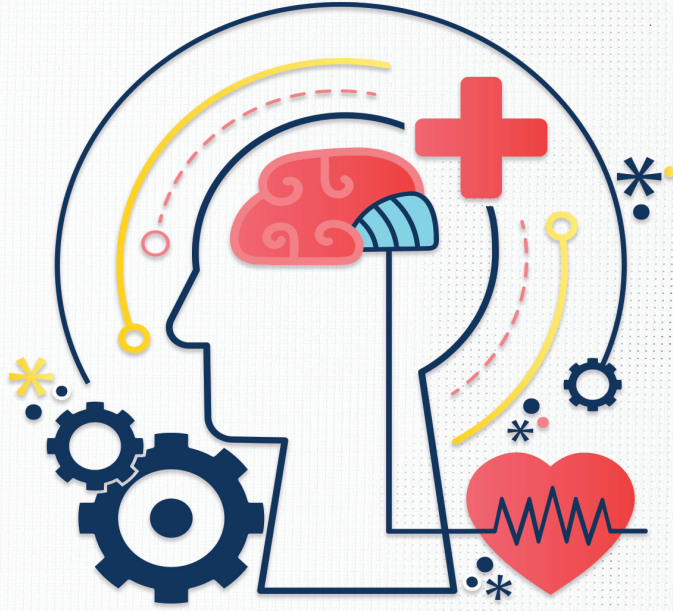
SAYI 41 • Temmuz • 2024

Mustafa Eser / İstihdam Hakkı ve Hakkın İstihdamı • Zeynep Yücel / Bakış Açısı • Ahmet Poçanoğlu / Ümmü Harâm Bint-i Milhan (R.A.) • Öznur Görür Kısar / Bedir'in Gözlerinin Anlattığıdır • Abdurrahman Mıhçıoğlu / Tasavvuf Yaşadığımız Çağa Ne Vaad Ediyor veya Plazada Tasavvufun Tatbiki Mümkün mü? • Nihal Pakırdaşı / Ağla ki Yüzyıllık Yalnızlığın Şifa Bulsun • Cemal Balıbey / Mezar Taşından Öğrendim! • Harun Özçelik / Eski Bayramları Buldum • Mucahid Yıldız / Kapitalist-Küresel Sistemin Vazgeçilmezi Futbol

Mutlu Aile

Psikolojik Danışmanlık ve Araştırma Merkezi

Uzman Kadromuzla Psikolojik Danışmanlık Hizmeti Veriyoruz.

*“İstanbul'da belirlenen noktalarda **yüz yüze** ayrıca yurt içi ve yurt dışı **online** seçeneğiyle”*

0552 159 86 52

Mutlu Aile Psikolojik Danışmanlık ve Araştırma Merkezi

imh.org.tr

mutluaile.org.tr

Bizi takip edin

/mutluailemutluçocuk
mapam@mutluaile.org.tr

Eyüp Merkez Mahallesi, Silahtarağa Caddesi, 12/1, Eyüpsultan/İstanbul

İMTİYAZ SAHİBİ

İnsan ve Medeniyet
Hareketi Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Mehmet Bulayır

EDİTÖR

Şehnaz Fındık İnan

SON OKUMA

Betül Yavuz

KAPAK GÖRSELİ

Şifa Yaratılmış Küçüker

YAYIN KURULU

Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

ISSN: 2757-9271

GRAFİK UYGULAMA

Hanne Nur Özden

YAYIN TÜRÜ

Ayda bir yayınlanır.
Yerel Süreli Yayın.
Ücretsizdir.

Yazı ve reklamların içerik
sorumluluğu sahiplerine aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı
yapılabilir.

Dergimize, www.insicam.net
adresinden erişebilirsiniz.

Kâfi olanın adıyla.

Meteorolojik olarak sıcak günler yaşıyoruz. Toplumsal ve siyasal gündemin sıcaklığı ve harareti, meteorolojik olandan daha az değil. Son zamanlarda birçok fikir ve siyaset adamı, yaşadığımız günlerin yeni bir savaşın, bütün dünyayı derinden etkileyecek ve sarsacak bir büyük savaşın ayak sesleri olduğunu ileri sürüyor. Buna inanmak, bu iddiayı kabul etmek için yeterince veri var. Dünya, son yüzyılda yaşadığı iki büyük savaştan ders almamış gözüküyor.

Şu bir hakikat ki, her iki büyük savaş da batılılar; adına modern, ileri ve demokrat denen ülkeler çıkardı. Ancak ceremesini bütün insanlık çekti. Arada yaşanan, daha doğru bir ifadeyle çıkardıkları bölgesel savaşları saymıyoruz. Avrupa'sıyla Amerika'sıyla, batısıyla doğusuyla yeryüzüne çöken çağdaş ileri uygar dünya, insanlığın yaşadığı her türlü felaketin, yoksulluğun, zulmün tek müsebbibidir.

Yüzyıllardır sömürmedikleri ülke, yapmadıkları katliam, çıkarmadıkları savaş kalmadı. Dünya hiç bu kadar huzursuz, hiç bu kadar güvensiz, hiç bu kadar adaletsiz olmamıştı. Batının gittiği her yer, kan gölüne dönüyor, insanlar birbirine düşman oluyor, ülkeler yapay iç sorunlarıyla uğraşmaktan kendilerini bulmaya, kendilerini inşa etmeye, hayata anlam ve değer katmaya vakit bulamıyorlar.

Bunların tek bir sebebi var bizce: Maneviyat ve ahiret yoksunluğu; dinin bireysel ve toplumsal hayatın sınırlarının dışına itilmesi, dinin etkisizleştirilmesi. Temmuz sayımızın dosya konusunu, biraz da bu sebeplerden dolayı, tasavvuf olarak belirledik. İslam dininin önde gelen yorum ve uygulamalarından biri olan tasavvuf, müslüman toplumların hayatının mühim bir parçası. Bu durum, geçmişte de böyleydi, bugün de böyle. Tasavvufun insanın batinî, derûnî veçhesiyle ilintili ve alakalı olması, muhtelif tartışmalara, çeşitli tenkitlere yol açtığı da bilinen bir hakikat. Bir terbiye ve maneviyat müessesesi olarak tasavvuf ve onun kurumsal hali olan tarikatlar İslam fikir, ilim ve kültür hayatının olmazsa olmazlarından.

Yukarıda kısaca değindiğimiz batılı vahşi insan tipini hidayete erdiren, ona yol gösteren, onu ferahlatan, huzura kavuşturan İslam'ın bu yüzüdür, bu boyutudur. Dünyanın birçok ülkesinden, her kesimden, her dinden, her milletten, her coğrafyadan insanın, tasavvuf yoluyla, tasavvufî metinleri okuyarak İslam'la müşerref olması, bunun en müşahhas delilidir. Umuyoruz ki, dosyamızda yer alan yazılar tasavvufa bakışımızda, tasavvufu anlayışımızda, tasavvufu değerlendirişimizde bir nebze de olsa katkı sağlar.

Batının ülkemize son müdahalesi, 15 Temmuz 2016 Cuma günü olmuştu. O günü, o gün millete ve ülkemize ihanet edenleri unutmuyoruz. Unutursak, bir daha maruz kalacağımızı biliyoruz çünkü. O gün sabaha kadar sokaklara, caddelere, meydanlara koşanları da unutmuyoruz. O kahramanlar; kadınıyla erkeğiyle, genciyle yaşlısıyla o kahramanlar batıya ve onun uşaklarına ve kuklalarına unutamayacakları bir ders verdiler. Hepsini saygıyla, minnetle anıyoruz. Şehidlerimize rahmet, gazilerimize sağlık ve afiyet niyaz ediyoruz.

7 Ekim 2023 Cumartesi günü başlayan Aksâ Tufanı, dünyanın turnusol kâğıdı oldu. Gazze insanlığın röntgenini çekti, herkesin tıynetini ortaya çıkardı. Dünyanın ne kadar siyonistsever olduğunu, bütün insanlık gördü. Müslümanlar olarak mutlak galibin Filistinli, Gazzeli kardeşlerimiz olacağına inanıyoruz. Bu dünyanın ahireti var çünkü.

Rabbimizin "Allah kuluna kâfi gelmez mi?" (Zümer, 36) sözüne inanıyor, bunun bir gün mutlaka tahakkuk edeceğine iman ediyoruz.

Sizi *Kâfi* olana, her şeye ve herkese *Yeten'e* emanet ediyoruz.

Ağustos sayımızda görüşmek dileğiyle.

Mustafa ÖZEL

Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

05	<i>Çizgi</i> Hilal ÖZDER	34	<i>Hasan Kâmil Yılmaz
ile Tasavvuf Üzerine</i>
İNSİCAM
06	<i>İstihdam Hakkı ve
Hakkın İstihdamı</i>
Mustafa ESER	42	<i>Kültürümüzde
Tasavvufun Yeri</i>
Mehmet DEMİRCİ
08	<i>Bakış Açısı</i>
Zeynep YÜCEL	46	<i>Ağla ki Yüzyıllık Yalnızlığın
Şifa Bulsun</i>
Nihal PAKIRDAŞI
10	<i>Yavuz Sultan Selim
Han'dan Mektup Var</i>
Mustafa ÖZEL	48	<i>Mezar Taşından Öğrendim!</i>
Cemal BALİBEY
14	<i>Bedir'in Gözlerinin Anlattığıdır</i>
Öznur GÖRÜR KISAR	50	<i>Eski Bayramları Buldum</i>
Harun ÖZÇELİK
16	<i>İnci Mercan Gerdanlığı -36-
Ümmü Harâm
Bint-i Milhan (R.A.)</i>
Ahmet POÇANOĞLU	52	<i>Kapitalist-Küresel Sistemin
Vazgeçilmezi Futbol</i>
Mucahid YILDIZ
20	<i>Terbiye ve Ahlak Ocağı
Olarak Tasavvuf</i>
Ali Rıza TEMEL	54	<i>"İran'ın Suriye'deki
Propaganda Ordusu:
Meddahlar" Kitabı Üzerine
Bir Değerlendirme</i>
Betül ZEYREK
22	<i>Tasavvuf: Vuslat Yolculuğu</i>
Mustafa ÖZSARAY	56	<i>Katalan Diyarında: Nou
Camp'tan La Sagrada
Familia'ya</i>
Zübeyr ŞEKERCİ
26	<i>İmam Gazâlî'nin
Tasavvuf Anlayışı</i>
Mülayim Sadık KUL		
30	<i>Tasavvuf Yaşadığımız Çağa
Ne Vaad Ediyor veya
Plazada Tasavvufun
Tatbiki Mümkün mü?</i>
Abdurrahman MIHÇIOĞLU		

Çizgi: HİLAL ÖZDER

İstihdam Hakkı ve Hakkın İstihdamı

Mustafa ESER

“Dışından bakanlar için İslam’ın koyduğu esaslar çok sınırlayıcı, hareket serbestini çok daraltıcı gibi görünebilir. Nitekim Hristiyan anlayışı Müslümanlığın insan hayatının her safhasına dair hükümler taşıyor olmasını çok daraltılmış kayıtlar şeklinde anlamaktadır. Batı medeniyetinin değerleri göz önüne alınarak yapılan bir değerlendirme elbet meseleyi böyle anlar. Çünkü bu medeniyette beş duyunun mutlaklığı yaşanmakta, zihin tek boyutlu kalmaya zorlanmaktadır. Oysa algıların hakimiyetini mutlaklaştırmayan İslam’da her vecibe ufuk açıcı ve vasıl edici özelliktedir. Batı hayatında insana baskın çıkan zorbalık İslam yaşayışında sevginin kendisi olur.”
İsmet Özel – Bakanlar ve Görenler

İnsanın istihdam edilişi de hayatındaki birimleri istihdam edişi de hakikatle olan irtibatı hakkında ve dolayısıyla kendisi hakkında hayati önemde bilgiler verir. Zaten hakikati istihdam edişi de kendisini istihdam edişi ile doğrudan irtibatlı olduğu için birbirlerinin tamamlayıcısı mesabesindeirler. Zira hakikate yüklediği anlam kendisini hakikat karşısındaki konumlandırması anlamına geldiğinden, birbirinin yerine kullanılabilirler. Yani bir kişi ben derken hakikat ile irtibatına dair çok şey söylemiş olur. Kulağı olan duyar bunu; gözü olan görür. İlki de ikincisi de insanın iradesine bağlıdır. İstihdam edilişinde de asıl söz ondadır, evet. Hem fiziki istihdamı hem de kalbi ve zihni istihdamı onun bu hali okumasıyla ve yine bir yere istihdam etmesi ile anlamlı olur. Baktığından ziyade bakışıyla hesaba çekilecek olan insan her durumda daimî bir karar ve işleyiş halindedir.

Elindeki mevcut bakiyeyi nerede nasıl kullanacağına karar veren insan bu bakiye üzerindeki tasarrufundan mesuldür. Her sarfı ya salih ya da su-i amel olur. Mevcut potansiyeli de bu harcamalarla kendini gösterir. Gelişebilir, yok olduğunu zannettiği şeyin var olduğu ortaya çıkabilir, var olduğu zannettiği meziyetin aslında düşündüğü gibi olmadığını görebilir. Belki de vardır ama yanlış zamanda ve yanlış yerde başladığı için maksat hâsıl olmamıştır gibi... Bütün bunlar ve daha fazla durum kişinin bir takdir geliştirmesi ile yani amelde oluşuyla,

temenni ve arzusun kaliteli bir niyetle faaliyete dönüşmesiyle mümkün olur. İman olgusunun ispatı gerektiğinde amele bakılır. Bir insanın özünde iyi olduğu iddiası da aynı şekilde eyleme dönüştüğünde makul olur. Amel ile tezahür etmeyen iyilik, davranışta görünmeyen iman gibi varlık iddiasını, bağlayıcılığını, zeminini ve inandırıcılığını kaybeder.

İnsan daimi bir karar halindedir, evet; ama bu halin meşru ve muteber olduğunu iddia edemez. İnsanın alması gereken kararların belki de en kıymetlisi müdahale kabiliyetini dizginleyebilmesidir. Müdahil olmayı bir *hak* olarak görmekten vazgeçmektir. Herhangi bir kabiliyetin varlığı o kabiliyetin icrasının meşruiyetine delil teşkil etmez. Yapabiliyorsun, evet ama bu yapabileceğin anlamına gelmez. Daha önce pek çok fırsatta dile getirdiğimiz üzere insanın her anlamda niteliğinin artması mevcut kabiliyetlerini dizginleyebilmesinde, arzularını tutabilmesinde ve enerjisini kanalize edebilmesin-

dedir. Bu bağlamda tutma hali bir istihdam halidir. Tıpkı tutmayıp bir tasarruf da bulunmanın da bir istihdam şekli olduğu gibi. İnsana hayatında isabet eden herhangi bir durumu tasnif edip dosyalamamız gerekiyorsa etiketlenmemesi/müdahil olunmaması gerekenler dosyasına alıp orada istihdam edebiliriz. Ve bu tutuş ameli, müdahil olmaktan çok daha zorlayıcı ve keyif kaçırıcıdır. Müdahil olmanın şehveti yerine, müdahil olmama kararlılığının kekremsiliğindedir erdem, diyoruz.

İnsan nerede değer görüyorsa oradaki var olan değere ve değer üretimine tabi olmaya meyyaldir. Değerli hissetmek insanın doğası gereği onu verimli hale getirir. Değer gördüğü ortamın değerlerini bizatihi kendi değerleri haline getirir. Değer üretimi, aktarımı ve muhafazası ile her anlamda verimlilik arasında dip akıntısı kuvvetinde bitimsiz ve güçlü bir bağlantı vardır. Değer görmeyi anlaşılabilir ve kabul edilebilir kılan, değer görülen zemindeki konumlandırılma

yani istihdam edilştir. O halde insanın temel meselesi diyebileceğimiz değerli/anlamli/amaçlı olma, kendini nerede ne şekilde istihdam ettiğinde saklıdır.

Her isabet edenin bizdeki istihdam edilış şekli, bizi değer ve verim dengesinden istifadeye götürür. Her olan hayırdır. Her durum bir nasiptir. Her hâl bir nimettir. Her istihdam bir cennet vesilesidir. Bütün bunların tam zıtlarını da buraya derc edebiliriz elbette. İşte insanın eyleyebilme kabiliyetinin esrarı ve hesabın hakikatin ispatı oluşu burada hatırlanmalıdır. Hesap yoksa hak yok demektir. Hak yoksa haklılık için ömür tüketen insanın varlığı anlamsız demektir. Bu hak arayışı ya da hakkın korunması çabası, insanın el-Hakk'a tabiiyeti ile neticelendiğinde yol bitmiş olmaz. Asıl yolculuk yeni başlar. Hak arayışı insanın varlığının haklılığı olmalı, ön kabulü ile mümkündür. Zira var olmak bir haklılık alameti değil midir? Benlik farkındalığı, ben idraki hangi yolculuklar ile gerçekleşirse gerçekleşsin iş neticede hak ve haklılığa çıkacaktır.

İstihdam, istihdam ettiğimiz şeye dair yani o şey hakkında malumat verir evet; ama en sahih malumat onu istihdam eden biz hakkında ortaya çıkar. Bize dair; biz hakkında. Biz hakkında demek bizim hakikat ile hukuk ile ve el-Hakk ile irtibatımıza ayna değil midir?

O halde âdem olan kendine dair; kendi *hakkında* ne der; yani kendini nerede müstahdem kılar dönüp dönüp bakmalı ve baktığını görmeli sonra kendine *haksızlık* etmemelidir.

Bakış Açısı

Zeynep YÜCEL

Görmek; bakmaktan daha kallavi bir fiildir. Çünkü bakmak, anlamını görmekten alır. Eğer göremiyorsan bakmanın bir anlamı da kalmaz. Zamansal bir sıralama yapacaksak, tabi ki önce bakılır, sonra görülür. Gördüğümüz şey, bir anlam olarak resmedilir tasavvurumuzda. Sonraki bakışlarda ve görüşlerde bir anlam yükleyici olarak artık bu resmin etkisi olacaktır. Bu bir çıkış noktası hatta sabite olacaktır belki de.

Görmek ve anlamak için nereye baktığımız kadar nereden baktığımız da önemlidir. Bakış açısı ile manzara tamamen değişebilir. Peki doğru açı diye bir şey mümkün müdür? Eğer mümkünse manzarayı en bütüncül şekliyle gördüğümüz açı, en doğrusu olsa gerek. Amacımız sadece bir parçayı, işimizi göreni ya da işimize geleni görmek değilse tabi... Çoğumuzun bildiği pek meşhur bir örnek vardır; bir taraftan 6 diğer taraftan 9 olarak okunabilen rakam, kendisine farklı cihetlerden bakan iki kişiye birden "sen de haklısın!" der. Empati yapmak, başka açılar olduğunu hatırlatmak noktasından gayet yerinde bir örnektir bu. Ama şu ana kadar şahsen o rakamı yazanın niyeti neydi acaba, diye merak edeni duymadım. Oysa büyük ihtimalle o rakamın kulağına bir "sen altısın" ya da "dokuzsun" diye üflenmiştir! Bir şey yazdığınızı düşünün mesela şu an, kastettiğiniz kavram bir iç ses olarak orada duruyor, öyle değil mi? İşte bunu demek istiyorum. Kalemin sahibi ikisinden birini murad etmiştir. "İki cihetten farklı okunuyor olabilir ama ben bunu kastettim, görüntüsü o ise de aslı budur" deme hakkı vardır. Öyle ya! Oraya bir rakam, resim, yazı, sembol vaaz edildiye, bunun failinin niyetinin bir önemi yok mudur? Var edilme amacı başkalarının yüklediği anlama ve onun tarafından sınırlandırılmaya mahkûm mudur? Elbette hayır... Aksine bir şeyin ortaya konma amacı, manzaranın bütününe dâhildir.

Hayatın anlamı da onu var edenin niyetinden bağımsız olamaz. Şöyle dersek daha net olabilir: Ona bağlıdır. Resmin bütünü de ancak bu şekilde gösterir kendini. Resmeden bize ne kadar anlatırsa, onu anla-

yabildiğimiz ölçüde biz de bakmaya, görmeye çalışırız. Burada kilit taşı, var eden tarafından verilen bilgidir. Mutlak doğru bakış açısı ancak bu bilgiye dayalı olabilir. Zira bundan daha geniş mümkün değildir. Manzaranın bütününe dair başka nereden ve nasıl bakılabilir ki? Bu bakışla artık renkler, desenler, mesafeler bir yana, niteliksel farklılıklar belirginleşir. Zihin berraklaşır. Çünkü bu bakışın temelinde bir anlam dünyası vardır. Dışardan bakmak değil, içerden görmektir artık söz konusu olan.

Örneğin ortada olmak ile arada kalmak aynı değildir. Dışardan bakınca aynı koordinatları verebilir. Sıfır noktasına uzaklıkları eşit olabilir. Ama bu, niceliksel bir benzerliktir ve yanıltıcıdır. Meseleyi anlamak için niteliksel bir ölçü birimine ihtiyacımız var. Bu da duruşumuzdur. İlki, yani ortada olmak; kararında olmak, kararlılık, netlik demekken, ikincisi yani arada kalmak ise tereddüttür. Ortada olmak; etraf yani taraflar ile mesafeleri tayin edebilmek, arada kalmak ne tarafa gideceğini bilememektir. Ortada olmak adalet ve insaftır (nısf/yarı), arada olmak belirsizliğin zulmeti, karanlıktır... Ortada olmak sağlam duruş ve istikamet üzere harekettir, arada olmak bir o yana bir bu yana teveccühtür.

Tarafsız olmak; adil olmak, adam kayırmamak anlamında olduğunda başımız üstüne... Ama arada olmak anlamında ise başımız belada! Çünkü bu ancak bir yanılsama olabilir. Mekân ile kayıtlı insan yönsüz olabilir mi? Kaçınılmaz olarak yüzümüz bir yöne doğrudur. Hakeza iç yüzümüz de öyle. Bunu gizlemek kurnazlıktan, korkaklıktan yahut

faydacılıktan mütevellittir çoğu kez. İyi olan ihtimal, henüz tarafını belirlememiş olmak olabilir. Netice itibariyle diyebiliriz ki ortada olmak ile arada olmak ilişkisi farkı aşan, neredeyse bir zıtlık ilişkisidir. Bunu ise sadece yukarıda bahsettiğimiz bütüncül bakış açısıyla fark edebiliriz.

İmandaki sabite ve onun sağladığı bakış, bize bir emniyet, bir kararlılık verir. Varoluşsal konumunu idrak etmek, bizi arada kalmaktan, savrulmaktan korur, dengeye getirir. Aczini ve kıymetini, sınırlılığını ve sonsuza meyyal oluşunu, bedenini ve ruhunu aynı anda kavramanın insanı getirdiği bir kıvamdır burası. Anlam, yönelim, değer, duygu, düşünce, davranış, yani her yönüyle insan ve hayatı için sapasağlam bir kulp, bir mihenk taşıdır. Bu noktaya bir kere ulaştıktan sonra sağa-sola, ileri-geri gelgitler biter. Ayağını sağlam basmanın, sabitkadem olmanın itminaniyle, gelişim seyri yukarı yönlü bir yükselme imkânına dönüşür. Bu imkânın pratiği ise elbette Hz. Peygamber'in sünnetidir. Tüm işimiz bu toz dumanda Resul'un ayak izlerini bulup, takip etmektir.

Ama kilit taşıyı yerinden oynatırsak, tüm taşlar yerinden oynar. "Neye göre, kime göre, bana göre..." diye diye göz gözü görmez olur. Zira görecelilik sadece savrulma vaad edebilir. Arada derede, bir orada bir burada derken başı dönen insan, dönüp dolaşıp, ilk soruyu belki de koca bir ömrün sonunda, dönülmez akşamın ufkunda sormak zorunda kalabilir: Neredeyim? Neden buradayım? Kim getirdi beni buraya?!

Görmek ve anlamak için nereye baktığımız kadar nereden baktığımız da önemlidir. Bakış açısı ile manzara tamamen değişebilir. Peki doğru açı diye bir şey mümkün müdür?

Yavuz Sultan Selim Han'dan Mektup Var

Mustafa ÖZEL

Prof. Dr. FSMVÜ, İslami İlimler Fak.

Evlatlarım!

Civanmertlerim!

Ben Selim, Osmanlı padişahları içinde adı ilk Selim olan; Birinci Selim. Siz beni daha Yavuz Sultan Selim olarak bilirsiniz. Osmanlı'nın doku-zuncu padişahıyım. Çok kolay olmadı Devlet-i Aliyye'nin idaresini ele almak. Uzun mücadelelerin ardından babam İkinci Bayezid'den saltanatı devraldım. Kardeşlerim Ahmet ve Korkut'u, devletin selameti için öldürtmek zorunda kaldım. Bu hiç de kolay olmadı benim için. Her birimiz padişah olmak istiyorduk. Bunun için de devlet idaresinde, ordu içinde etkili olmaya çalışıyorduk.

Dedem Fatih Sultan Mehmed'i, ilk ve son kez on bir yaşındayken İstanbul'da gördüm. 1487 yılında uhdeme Trabzon sancakbeyliği vazifesi verildi. Tam yirmi üç sene bu vazifeyi bihakkın yerine getirmeye çalıştım. Devletimizin doğu sınırlarını muhafaza etmek için uzun yıllar mücadele ettim. 1508 yılında Gürcü Krallığına karşı tertip ettiğim sefer, Allah'ın izniyle zaferle neticelendi. Bu galibiyet, babam Bayezid-i Veli'yi çok memnun etti. Bu hususta babamdan çok büyük takdir gördüm. Safevîler'in 10 bin kişilik ordusunu Erzincan'da bozguna uğrattım. Bu başarılar beni Osmanlı tahtına hazırlıyordu. Her geçen gün kendimi çok daha iyi geliştiriyordum.

Safevîler'e karşı olan mücadelem, tahta geçtikten sonra da devam etti. Onlardan başka Memlûklerle de uzun mücadelelerim oldu. Dedem Fatih'in batıya doğru genişlettiği devletimizin hudutlarını koruyabilmek ve daha da ileriye götürebilmek için doğu hudutlarımızın sağlam, güçlü ve korunaklı olması lazımdı. Ben buna büyük ehemmiyet verdim. Doğru sınırlarımızda Safevîler'le savaşırken güneye doğru indim. Burada hâkim olan Memlûklerle harpler yaptım. Hedefim, Kudüs'tü.

Dedem Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u 1453'te fethetti. Böylelikle ilk hedefimiz gerçekleşmişti. Sırada Kızılirma olarak Roma vardı. Roma hem içinde Vatikan'ı barındırıyordu hem de dünyada uzun süre hâkim olan ve çevre ülkelerde büyük tesiri olan Roma İmparatorluğu'nun

başkentiydi. Dediğim gibi biz Osmanlılar batıya doğru ilerleyecektik. Ancak doğunun sulh ve salaha kavuşturulması elzemdi. O zamanlarda İslam topraklarında muhtelif devletler bulunmaktaydı. Çoğu da birbiriyle didişmekteydi. Halife ismen vardı. Müslümanların birlik ve beraberliğe ihtiyacı çok fazlaydı. Şii Safevîler'i hizaya getirdikten sonra Mısır, Suriye, Filistin ve Hicaz'da egemen olan Memlûkler üzerine yürümeye karar verdim. Babam Bayezid, Memlûkler'le altı yıl savaşmıştı. Bunun sebebi, Çukurova'da ve Dulkadiroğulları Beyliği üzerinde hâkimiyet mücadelesiydi. Ayrıca Memlûkler babam Bayezid'e karşı amcam Cem'i destekliyordu. Bu da Osmanlı devleti için büyük bir tehlike arz ediyordu. Ancak altı yıl süren bu savaşta hiç kimse galip olamadı. Babamın bu mücadelesini sonuçlandırmak, bana nasip oldu. Sünni olan Memlûkler'in Şîî olan Safevîler'le birlikte hareket etmesini bir türlü anlayamadım. Çaldıran Savaşı'nda Şah İsmail'in ordusunu, Allah'ın izin ve keremiyle bozguna uğrattım. Ardından Dulkadiroğulları Beyliği'ni ortadan kaldırdım.

Artık yavaş yavaş Memlûkler'le karşı karşıya geliyordum. İstanbul ve Edirne'de geçirdiğim günlerde Mısır Seferi için hazırlıklarımı sürdürüyordum. İsteyen kardeşlerim o günlerle ilgili daha fazla bilgiyi, Haydar Çelebi'nin yazdığı Rûznâme'de bulabilirler. Yine bu bağlamda İdrîs-i Bitlîsî'yi hem Sünni ve Şâfiî olan bölge halkını Safevîler'e karşı teşkilatlandırmaları hem de bölgedeki Kürt beylerini bizim safımıza çekmesi için Diyarbakir taraflarına gönderdim.

Doğuya doğru hareket ettiğimde, takvimler 5 Haziran 1516'yı gösteriyordu. Yirmi bir gün sonra Akşehir'e varmıştık. Biz yolda ilerledikçe varacağımız şehirlerle ilgili bilgiler de ulaşıyordu. İstanbul'dan çıkarken ve yolda ilerlerken herkes seferin nereye doğru olduğu konusunda değişik görüşler serdediyordu. Uzun süre hedefin neresi olduğunu söylememiştim.

Bu esnada Memlûk sultanının Halep'e geldiği bilgisini aldım. Anladığım kadarıyla sultan, bize karşı Şah İsmail'in yanında yer almıştı. 30 Temmuz'da hedefimin Memlûk sultanı ve Halep oldu-

Ben Selim, Osmanlı padişahları içinde adı ilk Selim olan; Birinci Selim. Siz beni daha Yavuz Sultan Selim olarak bilirsiniz. Osmanlı'nın dokuzuncu padişahıyım. Çok kolay olmadı Devlet-i Aliyye'nin idaresini ele almak. Uzun mücadelelerin ardından babam İkinci Bayezid'den saltanatı devraldım. Kardeşlerim Ahmet ve Korkut'u, devletin selameti için öldürtmek zorunda kaldım. Bu hiç de kolay olmadı benim için. Her birimiz padişah olmak istiyorduk. Bunun için de devlet idaresinde, ordu içinde etkili olmaya çalışıyorduk.

Kahire'ye doğru gitme arzusundaydım. Ancak bazı vezirler ve paşalar buna karşı çıkıyorlardı. Birçok kişi bu sefere karşı çıkarken İdrîs-i Bitlîsî benim gibi düşünüyor, sefere çıkılması gerektiğini söylüyordu. Hazırlıkları başlattım. Sinan Paşa'yı 4000 kişilik bir birlikle Gazze'ye gönderdim. Onun yola çıkışının ardından iki gün sonra yapılan divanda Mısır'a sefere çıkılacağını resmen ilan ettim.

ğunu, resmen ilan ettim. İki ordu, 24 Ağustos'ta Mercidabık ovasında karşılaştı. Ateşli silahlarımızın etkisiyle Memlük ordusu darmadağın oldu. Savaş bittikten ve bizim galip olduğumuz anlaşıldıktan sonra Memlük sultanı Kansu Gavri'yi araştırttım. Cenazesi bulununca bir arabayla Halep'e gönderdim ve orada defnettirdim. Abbasi halifesi Mutevekkil Alellah ve üç mezhep kadısı da esir olarak elimizdeydi. İki hafta kadar bir zamanı Halep'te geçirdikten sonra Şam'a hareket etmek zorunda kaldım. Halep'te şöyle bir şey de oldu: Cuma namazında imam efendi hutbeyi îrâd ederken bu abd-i âcizden Hâdimü'l-Haremeyn diye bahsetti. Açık söylemek gerekirse, Mekke'ye ve Medine'ye hizmetkâr olmaktan büyük bir sevinç duydum. Hatta bunu bir emir olarak telakki ettim.

Kahire'ye doğru gitme arzusundaydım. Ancak bazı vezirler ve paşalar buna karşı çıkıyorlardı. Birçok kişi bu sefere karşı çıkarken İdrîs-i Bitlîsî benim gibi düşünüyor, sefere çıkılması gerektiğini söylüyordu. Hazırlıkları başlattım. Sinan Paşa'yı 4000 kişilik bir birlikle Gazze'ye gönderdim.

Onun yola çıkışının ardından iki gün sonra yapılan divanda Mısır'a sefere çıkılacağını resmen ilan ettim. Sınırlarımızın ötesinde durumun nasıl olduğunu tetkik ettirdim. İç ve dış şartlar sefer için gayet uygundu. 15 Aralık 1516'da Şam'dan yola çıktım. Yaklaşık on gün sonra Sinan Paşa'nın Hanyunus'ta Gazzâlî'nin askerlerini hezimete uğrattığı haberi geldi. Bu zafer, bende birden Kudüs'ü ziyaret etme arzusu doğurdu. Konuyu bazı paşa ve vezirlere açtım. Bunun tehlikeli olacağı ifade edildi. Ama İdrîs'i Bitlîsî'nin teşvikiyle bazı yakın adamlarımla, 1500 kişilik silahlı bir birlikle 30 Aralık'ta Kudüs'e girdim.

Şehre girerken halktan ve ileri gelen zevattan bizi karşılamaya gelenler olmuştu. Bunlar arasında Ermeni Patrik'i III. Serkis ile Rum Patrik'i Attali de vardı. Kendilerine bir emânnâme verdim. Çünkü kendilerine nasıl bir muamelede bulunacağımı merakla bekliyorlardı. Burada onlara Hz. Ömer ile Salahaddin Eyyûbî'nin gayri müslimlere tanıdıkları hakların tümünün güvence altında olduğunu bildirdim. Habeş, Kıpti, Süryani gibi hristiyan topluluk-

ların sorumluluklarını da Ermeni Kilisesi'ne tevdi ettim.

Benim için unutulmaz ve muhteşem bir gündü Kudüs'e girdiğim gün. Peygamber Efendimizin isra ve miracı yaşadığı bu kutsal şehir, Hazreti Ömer'in, Salahaddin Eyyûbî'nin emanetiydi. İşte ben o şehirdeydim şimdi. Davud, Süleyman, Musa, Harun, Zekeriya, Yahya ve İsa peygamberlerimizin maneviyatının kuşattığı Kudüs, bundan sonra Kuds-ü Şerif olarak anılacaktı. Onlardan önce bu topraklarda yaşayan İbrahim, Yakup ve Yusuf peygamberleri unuttuğumu sanmayın. Bunu, size yazmakta olduğum mektubun heyecanına verin. Bu barış ve esenlik yurduna, çevresi kutsal kılınan bu topraklara girdiğimde tarih, 30 Aralık 1516'ydı. Başta Kubbetü's-Sahre olmak üzere şehrin tarihî ve kutsal yerlerini ziyaret ettim. Allah'ıma sonsuz kere hamdolsun, akşam namazını Mescid-i Aksâ'da, yatsıyı ise Kubbetü's-Sahre'de eda etmek nasip oldu. Ne saadetli vakitlerdi onlar evlatlarım, siz bunu asla bilemezsiniz. Ben ve bendelerim fevkalade zamanlar yaşadık. Bu mübarek zamanları bütün varlığımızla, bütün ruhumuzla yaşadık, sonra geceyi geçirmek için ordu-gâha döndük.

Yâ Rab! Ne mümtaz, ne müstesna anlardı onlar! Yedi ayı aşkın bir süredir süren sefer esnasında çektiğimiz her türlü zahmet aklımızdan, gönlümüzden, zihnimizden uçup gitmişti.

Şunu da söylemeden geçemeyeceğim: Memlûkler'le olan savaş henüz bitmemişti. Bendeniz, büyük bir aşk ve şevkle Hz. İbrahim'in adını taşıyan el-Halîl'e gittim. Yanıma orada dağıtmak

için bir miktar para almıştım. Bunları o mübarek şehirde fukaraya, muhtaçlara dağıttım. Aynı şeyi Kuds-i Şerif'te de yaptım. Sonradan öğrendim ki halk buna kendi arasında, "Sadaka-i Sultânî" adını vermiş ve böylece bir gelenek başlamış.

İşte böyle başlamıştı Devlet-i Aliyye'nin Kudüs'e hizmet süreci. Belki ben çok hizmet edemedim bu mübarek beldeye. Ama benden sonra gelecek olan oğullarımın, torunlarımın, evlatlarımın başta Kudüs olmak üzere Filistin'in muhtelif şehirlerinde birçok kalıcı hizmet yapacaklarına, dindaşlarımıza ve diğer dinlerin mensuplarına hizmet sunacak nice eserler inşa edeceklerine eminim.

Evlatlarım!

Hepinizi Allah'a, Kudüs'ü ise size emanet ederim. Peygamberler beldesi, Rabbimizin kitabı Kur'an-ı Kerim'de "etrafını mübarek, bereketli kıldığımız" diye nitelendirdiği bu şehre hizmet etmek, büyük bir şereftir. Bu şereften mahrum kalmamanızı dilerim.

Benim için unutulmaz ve muhteşem bir gündü Kudüs'e girdiğim gün. Peygamber Efendimizin isra ve miracı yaşadığı bu kutsal şehir, Hazreti Ömer'in, Salahaddin Eyyûbî'nin emanetiydi. İşte ben o şehirdeydim şimdi. Davud, Süleyman, Musa, Harun, Zekeriya, Yahya ve İsa peygamberlerimizin maneviyatının kuşattığı Kudüs, bundan sonra Kuds-ü Şerif olarak anılacaktı.

Bedir'in Gözlerinin Anlattığıdır

Öznur GÖRÜR KISAR

Bir çift yeşil gözün koskoca dünyaya hiç konuşmadan çok büyük acıları anlattığı bir dünya burası.

Gazzeli Bedir Dahlan ...

İsrail esareti altında tutulduğu bir ay boyunca genç bir insanın bu kadar kısa sürede hayat ışığının nasıl son bulduğunun kanıtı.

Bedir, senin gözlerin Gazze çocuklarının sesi, Filistin kadınlarının çığlığı, bir babanın şehit evladı ile vedası, vahşi köpeklerin üzerlerine salındığı ninenin korkusu ve çaresizliğidir.

Bedir, senin gözlerin sessiz kalan dünyaya sessiz bir manifesto ile bakıp haykırmandır.

Bedir, senin gözlerin katılmış kalplere apaçık bir kafa tutuş, bir isyan mermisidir.

Bedir, senin gözlerin kalbi olana nihai bir imdat çığlığıdır kardeşim.

Bedir, senin gözlerin sevdiceğinin mektubunda, bir şiirin en güzel dizesinde yer alabilecekken, bu dünyanın görüp görebileceği en onurlu direnişin, aşkın, şanlı destanında var oldu kardeşim.

Bedir, gözlerin ve yüreğinle dünyadan nasıl güzel bir sürgünle sürüldün kardeşim aşkın ülkesine?

Bedir, bize öyle baktın ki kardeşim; kaybettiğimiz sınavımız yetmezmiş gibi gözlerin hançerledi dört bir yandan kalbimizi.

Bedir, bir çift gözle dünyanın en ağır ağdını yakıyor, en temiz duasını ediyorsun kardeşim.

Bedir, insanın yaşarken gözlerini ve kalbini bağışlaması nasıl bir şey

söylesene kardeşim Rabbine?

Bedir, kalbimizi ona şeksiz ve şüphesiz yaslayamadığımız için mi kaybettik kardeşim onun muhabbetini sen bilirsin söyle?

Bedir, kalbinin dayanamadığı yüklere ortak olabilseydik kardeşim, birlikte taşıyabilseydik ağır gelmezdi belki o zaman insan olmak bu kadar.

Bedir, sen bilirsin kalbimizde hiç mi ışık, hiç mi ümit yok kardeşim, iflah olmaz mı bu kardeşlerin bir gün?

Bedir, gözlerine bakabilme cesaretini bulabilir miyiz be kardeşim; olur da bir gün rastlaşırsak bu kahırlı dünyada?

Bedir, koca bir cihan olarak sessiz ve çıldırtan bir akıl tutulması yaşamamız yaşamaktan sayılır mı kardeşim?

Bedir, nefes almak yorar mı insanı bu kadar kardeşim?

Bedir, çocuklar öldürüldü anne kucağında, elinde şekeri, bisküvisi, çikolatası, dudaklarında süt damlası ile. Bu çıldırtan ahval

bizi nasıl, nasıl oluyor kendimize getirmiyor da sen bizim suskunluğumuza, dünyanın zalimliğine gözlerini, gönlünü bağışladın kardeşim?

Bedir, başka nasıl anlatılabilirse öyle anlattın kardeşim, günler, aylar süren kirli zulüm ve soykırıma, dünyanın tüm gözlerinin hakikate kör oluşunu.

Bedir, insana kendini unutturan dilsiz acılarla kıvranıp, dünyaya bir de böyle haykırmaktı seninkisi, sessiz bir çığlıkla kardeşim.

Bedir, artık dünya bizim vefasızlığımızı bir de senin gözlerinden okuyacak, ne büyük vebal ne büyük bir günahtır yaşadığımız kardeşim.

Niyazımızdır: Kardeşlik hukukumuzu ve onurumuzu kurtarabilmeye yetsin dualarımız.

Duamızdır: Bu direniş hepimizin gözlerine şifa, yüreğimize bir uyanış kondursun.

Ve zafer gönülden duamızdır; hepimizin katkısıyla gerçekleşsin. Başka türlü bu utancı taşıyamaz omuzlarımız.

Bedir, çocuklar öldürüldü anne kucağında, elinde şekeri, bisküvisi, çikolatası, dudaklarında süt damlası ile. Bu çıldırtan ahval bizi nasıl, nasıl oluyor kendimize getirmiyor da sen bizim suskunluğumuza, dünyanın zalimliğine gözlerini, gönlünü bağışladın kardeşim?

İnci Mercan Gerdanlığı -36-

Ümmü Harâm

Bint-i Milhan (R.A.)

Ahmet POÇANOĞLU

Emekli Konya İl Müftüsü

36. HADİS

Hadith ümmü harâm bint milhan رضي الله عنها عن انس ابن مالك رضي الله عنه: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يدخل على أم حرام بنت ملحان، وكانت تحت عبادة بن الصامت، فدخل عليها يوماً فأطعمته، وجعلت تفلّي رأسه، فنام رسول الله صلى الله عليه وسلم، ثم استيقظ وهو يضحك، قالت: فقلت: ما يضحكك يا رسول الله؟ قال: ناس من أمتي عرضوا عليّ غزاة في سبيل الله، يركبون نبيج هذا البحر، ملوكاً على الأسرة -أو: مثل الملوك على الأسرة، شك إسحاق- قالت: فقلت: يا رسول الله، ادع الله أن يجعلني منهم، فدعا لها رسول الله صلى الله عليه وسلم، ثم وضع رأسه، ثم استيقظ وهو يضحك، فقلت: ما يضحكك يا رسول الله؟ قال: ناس من أمتي عرضوا عليّ غزاة في سبيل الله، كما قال في الأولى، قالت: فقلت: يا رسول الله، ادع الله أن يجعلني منهم، قال: أنت من الأولين. فركبت البحر في زمان معاوية بن أبي سفيان، فصرعت عن دابتها حين خرجت من البحر، فهلك.

Ümmü Haram Bint-i Miha (R. Anha) hadisi: Enes b. Malik'ten:

Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ümmü Haram Bînt-i Milhân'ın yanına girer o da kendisine yiyecek takdim eder idi. (Ümmü Haram, Übade b. Sabitin nikâhı altında idi.) Bir gün Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yine onun yanına girmiş o da kendisine yemek ikram etmiş, sonra (Efendimizin) başını taramaya oturmuştu, derken Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) uyumuş. Sonra gülerek uyanmıştı.

Ümmü Haram şöyle anlatır:

“Seni güldüren nedir ya Rasulallah?” dedim.

Rasulullah, “Ümmetinden birtakım insanlar! Bana Allah yolunda gaza ederlerken gösterildiler. Şu denizin enginine tahtlar üzerinde krallar olarak yahut tahtlar üzerinde krallar gibi biniyorlar. (Bu iki cümleden hangisini söylediğinde râvi şekk etmiştir.)” dedi.

Bunun üzerine, “Yâ Rasulallah Allah’a dua et beni onlardan eylesin” dedi. O dua buyurmuş sonra başını (yastığa) koyarak uyumuş. Sonra gülerek uyanmış. Ben yine, “Seni güldüren nedir ya Rasulallah?” dedim. O birinci

defada dediği gibi “Ümmetimden birtakım insanlar!.. Bana Allah yolunda gaza ederlerken arz olundular...” buyurdu.

Ben “Ya Rasulallah Allah’a dua et beni onlardan eylesin.” dedim. ‘Sen evvelkilerdensin!’ buyurdular.

Sonra Ümmü Haram Binti Milhân Muaviye zamanında (Gemiye) binmiş ve denizden çıktığı anda hayvanından düşerek vefat etmiştir.

(Buhari:2877,2878,7001,7002. Müslim: 1912)

BU HADİSTEN ÖĞRENDİKLERİMİZ

Bu hadis-i şeriften biz şunu öğreniyoruz ki; ilim aramak, hacetmek, cihat etmek gibi Allah rızasını kazanma niyetiyle yapılan her sefer Allah ve Rasulüne yapılmış bir hicret olduğundan mükafatı da Allah’a (cc) aittir.

İmam Buhari;

(باب: فضل من يصرع في سبيل الله فمات فهو منهم)
cihat yolculuğu sırasında daha savaşa katılmadan düşüp ölen de şehitlerdendir başlığında bu hadisi şerifi nakletmiş ve bab başlığı olarak Nisa Suresi 100. ayeti zikretmiştir:

وَمَنْ يَهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاعِمًا
كَثِيرًا وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ
وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكُهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ
وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek birçok uygun yer ve imkân bulacaktır. Kim Allah ve Rasulü uğrunda hicret ederek yurdundan çıkar da sonra ölüm onu yolda yakalarsa artık onun mükâfatını vermek Allah’a aittir; Allah daima günahları örtmektedir, engin rahmet sahibidir.

Bu ayet Mekke’de Müslüman olmuş ve hicret farz kılındığı sırada hicret etmemiş olan bazı kişiler hakkında inmiştir.

Bu ayet inince Rasulullah(s.a.v.)bunu Mekke Müslümanlarına göndermiş, çok yaşlı bir zat olan Cündüb b. Damre’de (r.a) oğullarına, “Beni bir binite yükleyiniz. Çünkü ben ne güçsüzlerden ne de yolu bilmeyenlerdenim. Allah’a yemin olsun, bu gece Mekke’de yatmam.” demişti. Oğulları bunu bir sedyeye koyup Medine’ye gitmek üzere binite taşıdılar.

Cündüb b. Damre Medine’ye gelirken yolda Ten’im denilen yerde

öleceğini hissederek sağ elini sol eline koymuş, “Allah’ım, şu senin, şu da Rasulün eli. Rasulün sana ne ile biat ettiyse ben de öyle biat ediyorum.” demiş ve ruhunu teslim etmişti. Bu haber Hazret-i Peygamber’in (s.a.v.) ashabına ulaştığı zaman, “Medine’de vefat etseydi sevabı eksiksiz olurdu.” demişler, bu ayet de bunun üzerine inmiştir.

İlkdönemlerde deniz yolculuğuna çıkma konusu tartışılmış olsa da “Sizi karada ve denizde gezdiren O’dur” (Yunus, 22) ayeti ve bu hadis bize deniz yolculuğuna çıkmanın herhangi bir sakıncasının bulunmadığının delilleridir. Aynı zamanda bu hadis-i şerif kadınların da cihada katılmasının iznidir. Zira cihat, Müslümanın Allah’a kulluk ve onun rızasını temin için İslam esaslarını öğrenme, öğretme, ferdî ve içtimâî planda yaşama, yaşanmasına çalışma, İslam’ı tebliğ ve bu hususlarda içte ve dışta karşılaşacağı engelleri aşma konusunda içinde bulunması gereken şuurlu ve sürekli gayret ve aksiyon halini ifade eder Ancak “Siz kadınların cihadı hacca gitmektir” hadisinden kadınların cihada katılamayacakları hükmü çıkarılamaz; cihat kadınlar için nafile bir ibadet veya ihtiyaç halinde farz-ı kifaye hatta farz-ı ayn olur. Zira “Düşmanın bir memlekete saldırması durumunda seferberlik olursa, cihat farz-ı ayn olur ve savaşılmaya gücü yeten her Müslüman için bu farziyet geçerlidir. Çünkü Allah-u Teala, ‘Gerek hafif gerek ağırlıklı olarak sefere çıkın’ (Tevbe, 41) buyurmaktadır. Köle, sahibinden izin almadan, kadın kocasından izin almadan bu savaşa çıkar. Anne babasından izin almadan çocuğun da bu savaşa çıkması

Hiz. Ömer döneminde Kudüs'te kadılık, Humus'ta valilik yapan büyük sahabi Ubade bin Sâmit (r.a), Akabe biatlarında bulunmuş, Hiz. Peygamber'in bütün gazvelerine katılmış, Mekke fethinde Ensar birliğinin kumandanlığını yapmıştır. Karısı Ümmü Haram ilerlemiş yaşına rağmen "Allah Rasulü'nün tebşir ettiğı vakit geldi." diyerek Hiz. Osman'ın halifeliğı döneminde yapılan ve müslümanların ilk deniz seferi olarak geçen "Kıbrıs seferine" eşikle birlikte iştirak etmiştir.

mubahtır." (İmam Kâsânî, Bedaiu's-Sanai', 9/4301)

ÜMMÜ HARAM BİNT-İ MİLHAN (Radiyallahü Anha)

Ümmü Harâm bint Milhan, Hiz. Peygamber'in bi'setinden önce Medine'de doğmuştur, Hazrec kabilesinin Neccâroğulları kolundandır. Rasulullah'ın dedesi Abdülmuttalib'in annesi Selmâ, Neccâroğulları'ndan olduğı için Ümmü Harâm ve Ümmü Süleym ile Resûl-i Ekrem arasında süt veya soy bakımından teyze-yegen ilişkisi vardı. Bazı alimlere göre Ümmü Harâm, Hiz. Peygamber'in süt teyzelerinden biriydi, bazılarına göre ise aralarında babası veya dedesi yönünden süt teyzeliğı bulunmaktaydı. "Hala Sultan" diye tanınması, Arapçada teyze anlamına gelen "Hâle"nin Türk dünyasına "Hala" olarak geçmesi sebebiyle olmuştur. Babasını adı Milhan; annesinin adı Müleyke Hanım'dır.

Enes b. Mâlik'in annesi Ümmü Süleym'in kız kardeşidir, her iki kardeş de Bi'rîmaûne hadisesinde şehid düşen Harâm ve Süleym'in de kız kardeşleridir. Resûl-i Ekrem'e biat eden kadınlardan olan Ümmü Harâm, Ubâde b. Sâmit ile evlenmiş ve bu evlilikten Muhammed adında bir çocuğı doğmuştur.

Hiz. Peygamber (s.a.v.), Ümmü Haram validemize "annemden sonraki annem" derdi. Kubâ mes-cidine gittiğı zaman yakınlığı sebebiyle Ümmü Haram'ın evini ziyaret eder, yemek yer ve öğle uykusuna yatarı. Resul-i Ekrem (s.a.v.) Medine'de eşleri dışında hiçbir kadının evine girmezdi Bunun sadece bir istisnası vardı. Ümmü Süleym şöyle der: Resul-i

Ekrem (s.a.v.) onun evine giderdi. Kendisine bu konu sorulduğunda şöyle buyurdu: "Ben ona çok acıyorum. Onun kardeşi benimle birlikte iken öldürüldü."

Hala Sultan ve kız kardeşi Ümmü Süleym, Medineli hanım sahabiler arasında saygıdeğer bir konumdaydılar. Ümmü Harâm ve Ümmü Süleym kardeşler, hicretten sonra Hiz. Muhammed'in (s.a.v.) çalışmalarına samimi destek vermişlerdir. Ümmü Süleym'in oğlu ve Ümmü Harâm'ın yeğeni Enes (r.a.), on yaşından yirmi yaşına kadar Peygamberimize hizmet etmiştir.

Uhud ve Huneyn gibi savaşlarda bulunup yaralı askerlere hizmet eden Ümmü Harâm kocasıyla birlikte Suriye savaşlarına katılmak için Dimaşk'a da gittiğı bilinmektedir. Hiz. Ömer döneminde Kudüs'te kadılık, Humus'ta valilik yapan büyük sahabi Ubade bin Sâmit (r.a), Akabe biatlarında bulunmuş, Hiz. Peygamber'in bütün gazvelerine katılmış, Mekke fethinde Ensar birliğinin kumandanlığını yapmıştır. Karısı Ümmü Haram ilerlemiş yaşına rağmen "Allah Rasulü'nün tebşir ettiğı vakit geldi." diyerek Hiz. Osman'ın halifeliğı döneminde yapılan ve müslümanların ilk deniz seferi olarak geçen "Kıbrıs seferine" eşikle birlikte iştirak etmiştir.

Halife Osman döneminde Suriye Valisi Muâviye b. Ebû Süfyân (r.a.), yıllardan beri Bizans'a karşı Anadolu'da karadan yürütülen savaşların yanı sıra denizden de hücumla geçmenin kaçınılmaz olduğunu görerek Kıbrıs'a bir donanma gönderilmesi hususunda halifeyi ikna etti. Halife, sahillerin askerle

takviye edilmesi ve hiç kimse-
nin sefere zorlanmayıp yalnız
gönüllülerin alınması şartıyla
Kıbrıs'a hareket edilmesine izin
verdi. Muâviye'nin 28 (648-49)
yılında Kıbrıs üzerine düzenle-
diği sefere Ebu Zer, Ebu'd-Derda,
Şeddad bin Evs (r.anhüm) gibi bir
çok gönüllü sahabenin yanında
Ubâde b. Sâmit ile hanımı Ümmü
Haram da katılmıştır.

Muâviye donanmanın idaresini
Abdullah b. Sa'd Ebû Serh ile
Abdullah b. Kays'a verdi. Müslü-
manlar Kıbrıs'ın merkezi Kons-
tantia önünde karaya çıkarak
şehri kuşattılar. Karaya çıkıl-
dığı sırada Ümmü Haram bindiği
hayvanın ayağı sürçtü, düşüp 86
yaşında (28/648) şehit oldu ve
burada defnedildi.

Osmanlılar Kıbrıs'ı fethedince
(1571) kabri ihya edilmiş ve
1760'ta üzerine Şeyh Hasan
Efendi tarafından türbe inşa
edilmiştir. Türbenin çevresinde,
1795'te Kıbrıs muhassılı Silâhdar
Kaptanbaşı Mustafa Ağa tara-
fından şadırvan, 1797'de tekke,
1816'da Kıbrıs muhassılı Seyyid
Mehmed Emin Efendi tarafın-
dan cami yaptırılmak suretiyle
küçük bir külliye teşekkül etmiş-
tir. Türbe, Kıbrıs'ın Rum kes-
minde, Larnaka şehri dışında Tuz
gölünün yakınında yer almakta-
dır. Ümmül Haram bint-i Milhan
ile Urva bin Sâbit (r.a) Kıbrıs'ta
mezarları olduğu bilinen iki
sahabedir. Hicri 10. yüzyılda Kıb-
rıs'a gelen Arap Seyyahı Herevî
hem Ummü Haram'ın mezarını
hem de bir kilise duvarında bulu-
nan taş kitabede "burası Hicri 29
yılı Ramazan'ında (650 Mayıs)
ölen Urva bin Sâbit'in kabridir"
ifadesini okuduğunu yazmıştır.

Ümmü Haram'ın Kıbrıs'ta Hala

Sultan Tekkesi adıyla bilinen,
Larnaka civarında Tuzla'daki
kabri bugün de ziyaret edilmek-
tedir. Kaynaklarda kabrinin
"sâliha bir kadının kabri" diye
bilindiği ve orayı gayrimüslimle-
rin de ziyaret ettiği belirtilmek-
tedir.

"Donanmanın piri" olarak kabul
edilen Hala Sultan I. Dünya
Savaşı'na kadar buradan geçen
Osmanlı gemilerince top atışı ile
selâmlanmış, türbe padişahlar
ve devlet ricâli tarafından sunu-
lan kıymetli hediyelerle dona-
tılmıştır. 1959'da onarım geçi-
ren ve Kıbrıs Evkaf Dairesince
içinde bir kütüphane tesis edilen
tekke 1963'te Rumlar tarafından
tahrip edilmiş ve bir süre askeri
karargâh olarak kullanılmıştır.
1974 Barış Harekâtı sırasında,
adanın tamamının alınması, hiç
değilse Hala Sultan'ın kabrinin
bulunduğu bölgenin alınması
çabaları, ABD tarafından engel-
lenmiştir.

Hala Sultan'ın İslam tarihinin
teşkilatlı ilk deniz seferine katıl-
ması, zor zamanlarda inancını
ve yurdunu korumakta büyük
cesaret gösteren İslam hanımları
içinde ilk ve güzel örnekler ara-
sında yer almış; böylece istiklâ-
limizi, dini ve millî varlığımızı
korumak için omuzunda mermi
taşıyan fedakâr annelerimi-
zin müjdecisi, habercisi, öncüsü
olmuştur.

Ümmü Harâm, Resûl-i Ekrem'den
beş hadis rivayet etmiş olup
bunlardan biri Buhârî ve Müs-
lim'in şâhih'lerinde, müttfe-
kun aleyh, diğerleri de Tir-
mizî'nin Sünen'i dışında *Kütüb-i
Sitte*'de bulunmaktadır.

Allah O'ndan Razi Olsun.

**Osmanlılar Kıbrıs'ı
fethedince (1571)
kabri ihya edilmiş
ve 1760'ta üzerine
Şeyh Hasan Efendi
tarafından türbe inşa
edilmiştir. Türbenin
çevresinde, 1795'te
Kıbrıs muhassılı
Silâhdar Kaptanbaşı
Mustafa Ağa
tarafından şadırvan,
1797'de tekke, 1816'da
Kıbrıs muhassılı
Seyyid Mehmed Emin
Efendi tarafından
cami yaptırılmak
suretiyle küçük bir
külliye teşekkül
etmiştir.**

Terbiye ve Ahlak Ocağı Olarak Tasavvuf

Ali Rıza TEMEL

Dinin şeklinden ziyade ruhunu ve derinliğini ifade eden tasavvuf, insanın manevi arınmasını, ahlaki meziyetlerle süslenip insan-ı kâmil olma yolunda ilerlemesini hedefleyen bir disiplindir. Bazıları tasavvufa “bâtını fıkıh” olarak da tanımlamıştır.

Dini ve ahlaki açıdan kalbin temizlenmesi insanın ahlaki meziyetlerle süslenmesini esas alan ilk zahit ve sûfiler insanların fiillerini beden ve kalbin fiilleri olarak ikiye ayırmışlar, beden fiillerine zahiri amel, kalbin fiillerine ise bâtını amel demişlerdir. Zahiri amel ve onlara ait hükümler insanı dininin şekil yönünü ve dış görünüşünü; iman, tasdik, ihlas, yakîn, marifet, muhabbet, kurb, takva, huşû, murakabe, tevekkül, sabır, rıza, havf, reca, vecd, haya gibi kurbi ameller de manevi yönünü oluşturur. Din sadece şekil ve merasimden ibaret değildir. Bu merasim ve şekillerdeki ruh ve hikmeti dikkate almak gerekir.

Farz, haram, mekruh, mübah gibi şeri hükümler sûfilerce aynen kalbin fiillerinde uygulanan ve tasavvuf “şeriatın zahirine riayetle zahir hükümlerini bâtında görmek” biçiminde yorumlanmışlardır. Dinin zahir ve bâtın hükümlerini birlikte uygulamak gerekir. Bunlar ruh-beden ilimleri gibidir. Zahir aykırı bâtın olmaz. Doğru bir tasavvufi hayat şeriatın hükümlerini doğru öğrenmek ve doğru uygulamakla gerçekleşir.

Şeriat çerçeve ve kalıp ise bu kalıbın içini ihlas, şuur ve muhabbetle doldurmak tasavvuftur. Esasen bunları ayrı düşünmek doğru değildir. Petek ve bal gibi bunlar birlikte iç içedir.

İslamiyet’in iki ana kaynağı olan Kitab ve Sünnet’e aykırı bir tasavvuf olamaz. Kurallara bağlı olmayan, doğruluğu ve eğriliğinin ölçüsü olmayan yorum ve düşünceler her an suistimale açıktır. Bu türlü kuralsız ve sorumsuz görüş ve yorumlar dinin yozlaşmasına ve insanların aldatılmasına yol açar. Birtakım sahte sûfi ve şeyhlerin dine ve dindarlara verdiği zararlar malumdur. Âlimler bu suiistimalleri önlemek için sağlam kurallar belirlemişlerdir. “Zahir aykırı olan bâtın, bâtıdır” kuralı bunlardandır. Tasavvufu doğru yaşamak bu yolla manevi tekâmül sağlamak için şeriatı doğru bilmek şarttır. Aksi halde keyfiyete, heva ve hevese göre hareket söz konusu olur.

Tasavvuf terbiye ve ahlak ocağıdır, dedik. Bu ocağın Kur’an ve

Sünnet'ten derlenen birtakım kuralları vardır. Necmeddin-i Kübrâ (1145-1226) hareketleri "usûl'e aşere" adlı eserinde bu kuralları şöyle sıralamıştır.

- 1.Tevbe
2. Zühd
- 3.Tevekkül
- 4.Kanaat
- 5.Uzlet
- 6.Daimi Zikir
- 7.Tamamıyla Hakk'a yönelmek
- 8.Sabr
- 9.Murakabe
- 10.Rıza.

Bu on esas tasavvufun ölçüsüdür. Herhangi bir tarikatla bağlanmaksızın bunları uygulayan kimse en sağlam ve en emin tarikat intisab etmiş demektir.

Tarikatlara gelince; bunlar tasavvuftaki kuralların yöntem ve uygulama biçimleridir. Tarikat sözlükte "gidilecek yol, izlenecek usul" demektir. Terim olarak, "Allah'a ulaşmak isteyenlere mahsus âdet, hal ve davranış" demektir. Tarikat "sâliki hakikate götüren yol" şeklinde tarif eden sûfiler, dinin zahiri ve şekli kısmı olan şeriatın kurallarına uyulmadan tarikatla hakikate ulaşamayacağını vurgulamışlardır.

Yöntem ve meşreb farkın-

dan dolayı pek çok tarikat mevcuttur. Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde bunlardan 340 tanesinin ismi zikredilmiş ve zikredilmeyen daha pek çok tarikatın varlığından söz edilmiştir. Maarif ve meşhur olanlar ve özellikle Türk âleminde yaygın olanların 12 olduğu ifade edilir. Bunlar Kadiriyye, Yeseviyye, Rifaiyye, Kübreviyye, Medyeniyye, Desûkiyye, Bedeviyye, Şazeliyye, Ekberiyye, Mevleviyye, Nakşibendiyye, Halvetiyye.

Tarikatlar Müslüman halkın dini inanç ve duygularını canlı tutmanın yanı sıra gayrimüslimlerin hidayetine vesile olmak, işgalci ve sömürgecilere karşı İslam ülkelerinde direniş cepheleleri teşkile etmek, fethedilen bölgelere yerleşip İslamiyet'i yaymak gibi fonksiyonlar icra etmişlerdir. Mesela Türklerim İslamiyet'i kabul etmesinde tarikat ehlinin irşad faaliyetlerinin büyük etkisi olmuştur. Orta Asya'da, Hindistan'da ve bazı Uzak Doğu ülkelerinde, Afrika'da İslamiyet'in yayılması, İran'da binlerce mecusunin İslam'ı seçmesi, Anadolu ve Balkanlar'da gayrimüslim ahalinin hidayete ermesinde tarikatların büyük rolü olmuştur. Bununla birlikte cahil ve kötü niyetli kimseler tarafından tarikatların yozlaş-

tırıldığı ve istismar aracı haline getirildiği de malumdur. Bundan dolayı sofilerin gönül dünyasında hangi mertebeye ulaşırsa ulaşınsınlar şeriat kurallarına riayet etmeleri şart koşulmuş, zahir kurallara uyulmamasını tarikatla sapma olarak değerlendirilmiştir.

Tasavvuf dini bir külfet olarak değil bir zevk ve muhabbet halinde yaşama halidir. Aşkla, zevkle yaşanmayan bir din, yük ve angarya kabul edilir. Tasavvufsuz dini hayat, kuru ve yavandır. Tasavvuf ve gerçek tarikatların dini hayata kattıkları zenginlik ve güzellik ortadadır. Tasavvuf musikisini, tasavvuf edebiyatını, zikir merasimlerini devreden çıkarırsanız heyecansız, zevksiz bir dindarlık oluşur. Din cazip olmaktan çıkar. Yunus'u Mevlana'yı, Aziz Mahmud Hüdayi'yi, İbrahim Hakkı'yı diğer büyük vefalı dostları devreden çıkardığımızda aşk, muhabbet ve marifetten yoksun bir hayatla karşı karşıya kalacağınız kesindir.

"Ballar balını buldum, kovanım yağma olsun

Assı ziyandan geçtim dükkânım yağma olsun"

..

"Kuru idim yaş oldum, ayak idim baş oldum, kanatlandım kuş oldum" diyen Yunus ne güzel söylemiş. Tasavvufu doğru yaşamak, hamlıktan kurtulmak, yanmak ve pişmektir. Çiğlikten kurtulmaktır. Tasavvuf kâl değil, hâldir. Ceset hapishanesinden ruh alemine uçmaktır. Arzuların esaretinden kurtulmak, gerçek hürriyete kavuşmaktır. Marifetullah ve muhabbetullahı erişmektir.

Tasavvuf: Vuslat Yolculuğu

Mustafa ÖZSARAY

Dr. Öğr. Üyesi

İslami ilimler arasında tarifi en çok yapılan ilim dalı tasavvuftur dersek hatalı olmaz. Çünkü sûfîler tasavvuf hakkında farklı farklı tarifler yapmışlardır. Aynı sûfinin birden çok tarif yaptığı da görülmektedir. Bu sebeple tabakat ve tezkire türü tasavvufî kitaplarda yüzlerce tasavvuf tarifi rastlamak mümkündür.

Bunlardan birkaçı şöyledir:

“Tasavvuf bir arınmadır. Allah’tan başkasından arınan kimseye sûfî derler.”¹ (Cüneyd-i Bağdadî)

“Tasavvuf, hakiki olarak (Allah’ın ahdine ve misakına) vefa gösterme görevini yerine getirmek, şeriatla Peygamber’e (a.s.) tabi olmaktır.”² (Cüneyd-i Bağdadî)

“Tasavvuf sadece ahlaktır.”³ (Ebu Hüseyin Nuri)

“Allah’a giden yol, cahillerden uzak kalmak, alimlerin sohbetinde bulunmak, ilmi tatbik etmek, zikre devam etmektir.”⁴ (Ebu Yakub İshak-ı Nehrecorî)

“Bizim terbiye yolumuzun temelini şu yedi şey oluşturur: 1. Kur’an’a sımsıkı sarılmak, 2. Sünnet’e uymak, 3. Helal yemek, 4. Kimseye eziyet etmemek, 5. Günahlardan kaçınmak, 6. Tövbe etmek, 7. Hakları yerine getirmek.”⁵ (Sehl bin Abdullah et-Tüsterî)

“Allah’a giden yol nasıldır? Ona giden yollar çoktur, ama bunların en

sahihi, en mamuru ve şüpheden en uzak olanı, kavlen, fiilen, azmen, akden ve niyyeten Sünnet'e uymaktır. Çünkü Yüce Allah: "Eğer O'na uyarsanız, hidayete erersiniz"⁶ (Nur, 54) buyurmuştur." Ebu Ali Cüzcanî

Yukarıda birkaçı sayılan tasavvuf tariflerine bakıldığında Kur'an ve Sünnet'e bağlı kalma dairesi içerisinde sûfîlerin yaşadıkları hâl ve bulundukları makamlara dikkat çektikleri ve bunları bu iki kaynağın esaslarına göre anlayıp anlattıkları ve yorumladıkları görülür. Yani sûfîlerin tasavvuf diye anlattıkları hâller ve makamlar aslında bu iki kaynağın özü ve maksadıdır.

Tasavvuf tariflerinin çokluğunun sebebi sûfîlerin yaşadıkları hâl ve bulundukları makamların yanı sıra "tasavvuf nedir?" sorusunu soran kişinin ihtiyacı olan davranışa göre cevap vermeleridir. Demek ki tariflerin çokluğunda bizatihi sûfînin kendi hâl ve makam değişimi etkili olduğu gibi soru soran kişinin hâlet-i rûhiyyesi ve soru sorma amacı da etkili olmuştur.

Tasavvufun gayesi nedir? Bu soruyu tasavvufun tariflerinden hareketle şu şekilde cevaplamak mümkündür: Allah'ın adını sevgi, ihlas ve acziyet ile daima dilde ve gönülde hazır edip yakın gelinceye, yani ölüm gelinceye kadar havf ve reca (korku ve ümit) halinde ve ihsan (Allah'ın daima bizi gördüğü) bilinciyle kulluk yapmaktır. Havf ve reca ve ihsan dengeli ve rızaya uygun kulluk için şarttır. "Sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabbi'ne kulluk et"⁷ emr-i ilahîsi buna işaret eder.

Yine sûfîler tam manada tevhid inancına sahip olmak için ise öncelikle kalpteki masiva putlarını kırıp kalbi Allah'a has kılmak lazımdır derler. Masiva, Arapçada başkası demektir; tasavvufta terim olarak Allah'ın dışında gönülde ne varsa o masivadır. Sûfîlere göre kalp nazar-gâh-ı ilâhîdir. O halde orayı sahibine tahsis şarttır. Bunu sağlamak için öncelikle gönüldeki çer çöpü, yani masiva sevgisini oradan atmak gerekir. Allah'ın daima kulun gönlünde yerleşmesi için ise nefsin terbiye ve kalbin tasfiye edilmesi lazımdır. Bu iki iş yapıldığı zaman ahlakı güzel, insan-ı kâmil yetişmiş olur. Bu konuda, yani Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmak hususunda bizim güzel örneğimiz (üsve-i hasene) ise Peygamber Efendimiz (s.a.v)'dir. Sûfîlere göre güzel ahlaka ulaşmak ve insan-ı kâmil olmak için öncelikle bütün mahlûkatı yaratan ve yaşatan Allah'ın esması ve sıfatlarıyla bilinmesi, tanınması ve bunların icabına göre amel edilmesi de (marifet) şarttır. Bu mertebelere yükselmek kulun öncelikle kendisini tanımasına bağlıdır. Allah âlimdir, insan da ilim sahibi olmalıdır. Allah kerem ve lütuf sahibidir, insan da başkalarına karşı keremkâr ve lütfkâr olmalıdır. Allah âdildir, insan da adaletten ayrılmamalıdır. Allah rahman ve rahimdir, insan da başkalarına karşı merhametli olmalıdır. Allah zalimleri sevmez, insan da zalimleri sevmemelidir. Bu örnekleri çoğaltabiliriz. İşte bu esmanın tecellileri kulda yerleştiği ve kökleştiği zaman onun ahlakı güzelleşmiş olur. Bunun olabilmesi için de öncelikle insanın kendini, yani kullukla mükellef ve halife sıfatıyla muttasıf olduğunu bilip tanıması gerekir. Bu

temel ilke, tasavvufta, "Kendini bilen Rabbini bilir" kelam-ı kibarıyla özetlenmiştir. Kişi nefsini tanımak için ben kimim, nereden geldim, beni kim yarattı diye sorduğunda fitrat icabı cevabını kendi içinde kolayca bulacaktır. Bizi ve bütün mahlukatı yaratan Allah'tır. Bu sorular kulu marifet denilen bilgilenme sürecine sokacaktır. İşte bu süreçte kulun yaratıcısıyla ilişkisini ilahi takdire göre temellendirip inşa ettiren marifet bilgisine sahip olması ona rızayı kazandıracak vuslat hedefiyle yaşamasını temin edecektir.

Sûfîlere göre, marifet denilen Allah'ı esma ve sıfatları ile bilmek ve her an O'nu hatırd tutarak yaşama derecesine ulaşmak için öncelikle kulun şeriat ilmini bilmesi, ardından bir mürşid-i kâmil rehberliğinde manevi olgunlaşma usûlü olan tarikat yolculuğunu tamamlaması ve bu sürecin sonucunda hakikat bilgisine ermesi beklenir. Bu uzun, çileli ve aynı zamanda zevkli vuslat yolculuğu tasavvuf usul ve adabına uyarak gerçekleşir. İşte tam bu noktada yolu bilen bir rehber ihtiyacı vardır. Kulun bir mürşid-i kâmil rehberliğinde kendini ve Rabbini bilip tanımaya yönelik bilgi ile öğrenme, amel ile hâl sahibi olma ve çeşitli makamları geçerek insan-ı kâmil olarak vuslata erme yolculuğu sûfîler tarafından şeriat, tarikat, marifet hakikat şeklinde bütüncül bir kavramla açıklanmıştır. Yukarıda sıralanan bu ilimlerin bütüncül olarak değerlendirilerek anlaşılması ve önemlerinin kavranması konusunda sûfîler bazı benzetmeler de yapmıştır. Mesela;

Necmeddin-i Kübra şeriatı

Tasavvufun gayesi nedir? Bu soruyu tasavvufun tariflerinden hareketle şu şekilde cevaplamak mümkündür: Allah'ın adını sevgi, ihlas ve acziyet ile daima dilde ve gönülde hazır edip yakın gelinceye, yani ölüm gelinceye kadar havf ve reca (korku ve ümit) halinde ve ihsan (Allah'ın daima bizi gördüğü) bilinciyle kulluk yapmaktır.

gemiye, tarikatı denize, hakikati inciye benzetir.

Mevlânâ'ya göre şeriat bir meşale, tarikat bu meşale ile yol alma, hakikat ise maksada ulaşmadır.

Bazan şeriat ağaca, tarikat çiçeğe, hakikat meyveye benzetilir.

Hz. Peygamber'in sözleri şeriat, fiilleri tarikat, halleri hakikattir.

Kimi sûfîler bu ilimleri şeriat-tarikat-marifet-hakikat şeklinde sıralarken kimileri de şeriat-tarikat-hakikat-marifet şeklinde sıralamışlardır. Her iki sıralamada da görüldüğü üzere öncelikle şeriat, ardından tarikat gelmektedir. O halde şeriatsız tarikat batıldır. Biz işin özüne erdik diyerek şeriatın emirleri ve yasaklarına uymamak ilhaddır. Şeriat her basamaktaki kul için bağlayıcıdır.

Tasavvuf ilmini kendi kendine tahsil etmek mümkün müdür? Yoksa bir mürşid-i kâmil şart mıdır? Kitaplardan tasavvuf öğrenilerek maksada ulaşılabilir mi? Bu mesele sûfîlerce de tartışılmış ve kişinin kitaplardan edindiği bilgilerle kendi kendine nefis terbiyesi ve kalp tasfiyesine kalkışması yolun birçok inceliğinin olması ve yine tehlikeli birçok geçidinin olması sebebiyle pek kabul görmemiştir. Bu hakikati ifade etme sadedinde "Bu ilim satırlardan değil sadırlardan elde edilir" sözü ilke olarak benimsenmiştir. Yani bir mürşid-i kâmile intisap ederek nefis ve gönül terbiyesinin gerekli olduğu tavsiye edilmiştir. Zira bu Peygamber Efendimiz (s. a. v.)'in ashabını terbiye

metodudur. Mürşid-i kâmillar de üsve-i hasene olarak kabul ettikleri Peygamber Efendimiz'in bu metodunu izlerler.

Tasavvufta mürşid-i kâmil olmak için şeriat ilimleri ile tarikat adab ve erkânını bilmek ve Resulullah'a kadar uzanan silsilenin bir halkası olarak görevin icazetle ifa edilmesi şartı vardır. "İlim satırlardan değil sadırlardan elde edilir" sözünden kitaptan öğrenilen bilgilerin küçümsendiği anlaşılmamalıdır. Elbette burada manevi eğitimde mürşid-i kâmilin önemine dikkat çekilmektedir. Zaten mürşid-i kâmil olmak için de öncelikle dini ilimlerin tahsili şart görülmüştür. Bilindiği gibi dinimiz ilme son derece önem vermektedir. İlk vahiy "Oku, Yaratan Rabbinin adıyla"⁸ diyerek başlamıştır. Yine "O insana bilmediği şeyi kaleme öğretti"⁹ ayeti vardır. Demek ki okumak ve yazmak önemlidir ve kaleme vurgu vardır. Bu sebeple başka bir surede "Kaleme ve yazdıklarına yemin olsun"¹⁰ denmektedir. Bu açıdan hakiki alimler ve sûfîler ilim ve irfanı bir arada tahsil etmiş ve buna göre sâlih amelleri işlemişlerdir. İslâmî ilimlerin oluşumundan itibaren hem şeriat hem de tarikat ilimlerine dair kitaplar yazmak suretiyle fikirlerini umuma ve talebelerine açıklamışlardır. Bununla birlikte insanın şeriat dairesinde sade bir şekilde dinini yaşamak istemesi ve gerek zahirî gerekse batınî ilimlerde derine dalmak istememesi de bir tercihtir. Muhakkik ulema ve sûfîlerce her mü'minin tasavvufî tecrübesi yaşamayı şart koşulmamış, bu onun seçimine ve talebine bırakılmıştır. Bu yolun başında talep çok önemli görülmüştür. O halde tasavvuf yoluna talib olan

kişinin öncelikle ilahî zikir ve nazar mahalli olan gönlünü dünyevî bağlardan kurtarıp Rabbi ile daima beraber olma yönünde güçlü bir arzu, sevgi ve azme sahip olması gerekir. Burada şunu belirtelim ki dünyevi bağlardan, yani masivadan kurtulma doğru anlaşılmalıdır. Tabiidir ki kulun dünyadaki nasibini ihmal etmemesi, öncelikle iyi bir eğitim alarak kendinin ve aile efradının geçimini temin için çalışması şarttır. Sûfîliği ve dervişliği tembellik, miskinlik ve dilencilikle karıştırmamak lazımdır. Maa-lesef dünyadan el etek çekme, masivaya gönül vermemek demek olduğu halde bu deyiimi veya bazı tarikatlarda bulunan ve geçici olarak çile, uzlet ve hal-vete çekilme usûlünü yanlış anlayanlar çalışıp kazanmadan onun bunun eline bakma zilletine düşmüşlerdir. Yine yanlış tevekkül anlayışıyla çalışmadan rızık bekleme yoluna kapılmışlardır. Oysa “dünyadan el etek çekmek” veya “bir lokma bir hırka” demek masiva sevgisini gönülden koparmak anlamında söylenmiş bir sözdür. Yani, dünya sevgisi yerine Allah sevgisini gönle yerleştirmek için söylenmiş bir söz, zamanla cahiller tarafından miskinliğin gerekçesi haline getirilmiştir. Evet, insan bir şekilde açta açıkta kalmaz, onun bunun vermesiyle de geçinip gider ama bu davranış kişiyi zillate düşürür. Oysa doğru tevekkül, Rezzak olanın Allah olduğunu bilerek ona dayanıp güvenerek çalışmakla birlikte gönlü dünyalığa kaptırmamak, onu zikir mahalli olarak saf ve temiz tutmaktır. Yani el işte gönül yârda olmaktadır. Eli işte gönlü yârda olanlara Kur'an'da, ticaret ve alışverişin kendilerini zikirden alıkoymadığı kişiler olarak şöyle vurgu

yapılır: "Allah'ın, yüceltilmesine ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde hiçbir ticaretin ve hiçbir alışverişin kendilerini, Allah'ı anmaktan, namazı kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoymadığı birtakım adamlar, buralarda sabah akşam O'nu tesbih ederler. Onlar, kalplerin ve gözlerin dikilip kalacağı bir günden korkarlar."¹¹

Bu ayetten de anlaşılmaktadır ki insan dünyada rızkını temin için çalışırken yaratılış gayesine uygun olarak kulluk şuuruyla hareket edip Allah'ı anmak, farzları eda etmek, haramlardan kaçınmak, zühd, vera ve takva sahibi olarak ahireti kazanmak zorundadır. İnişli çıkışlı, çilelerle dolu bu dünyada ahireti önceleyerek sürdürülen bir hayat sonucunda Allah'ın razı olduğu kullar arasına dahil olup O'na dönmektir. İşte tasavvufun amacı da budur; çıkılan vuslat yolculuğunda daima Allah'ın rızasına uygun bir hâl üzere Allah için yaşamak ve O'na dönmek...

“İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn.”¹²

Tasavvufta mürşid-i kâmil olmak için şeriat ilimleri ile tarikat adab ve erkânını bilmek ve Resulullah'a kadar uzanan silsilenin bir halkası olarak görevin icazetle ifa edilmesi şartı vardır.

¹ Feridüddin Attar, *Tezkiretül-evliya*, çev. Süleyman Uludağ, İlim ve Kültür Yayınları, İstanbul 1985, s. 476.

² Attar, *Tezkiretül-evliya*, s. 481.

³ Attar, *Tezkiretül-evliya*, s. 509.

⁴ Attar, *Tezkiretül-evliya*, s. 544.

⁵ Abdülkerim Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risalesi*, çev. Dilaver Selvi, Semerkand Yayınları, İstanbul 2009, s. 94.

⁶ Attar, *Tezkiretül-evliya*, s. 596.

⁷ Hicr, 15/99.

⁸ Alak, 96/1.

⁹ Alak, 96/4-5.

¹⁰ Kalem, 68/1.

¹¹ Nur, 24/36-37.

¹² Bakara, 2/156.

İmam Gazâlî'nin Tasavvuf Anlayışı

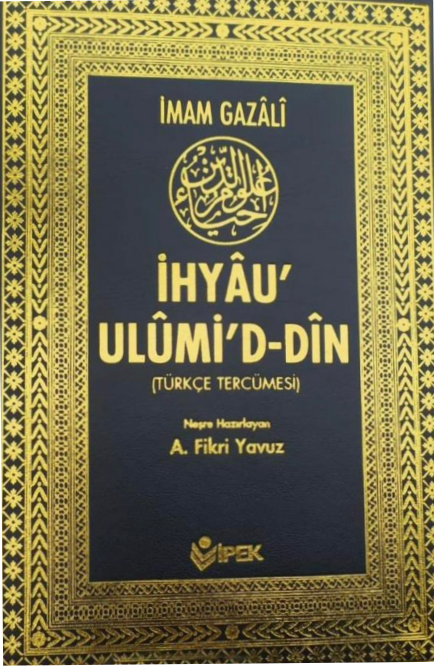
Mülayim Sadık KUL

Besmele, hamdele ve salveleden sonra,

Mustafa kardeşim, *İnsicam* dergisinin temmuz sayısı için İmam Gazâlî'nin tasavvuf anlayışını yazmamı istedi. Bu vazife bu konuda doktora yapmış birisi için aslında bir açıdan çok kolay gözükmele birlikte, diğer taraftan konunun genişliği ve ihtiva ettiği konular açısından müşkül bir durumdu. Günlerdir nasıl bir çerçeveye başlayayım ve bu kısa değerlendirmeye neler girsin diye düşünüyordum. Küçük bir deneme yazısının doğumu bile böyle sancılı oluyor. Öyle ya İmam Gazâlî gibi büyük bir âlimin *İhyâ* gibi devasa kitabında söylediklerini *az ama özlü* (mâ kalle ve delle) yazabilmek kolay değil. Bir de buna tasavvuf konusunu bir şekilde ele aldığı diğer kitapları da eklersek, gel de işin içinden çık! Neticede hacimde küçük ama manada büyük bir vazifenin hakkını verebilmek. Rabbime sığınıp klavyenin başına geçtik.

İşte tam bu demlerde nereden başlayayım diye zihnimde gelgitleri yaşarken, eğer aynı soru muasır sufi büyüklerinden birisi için sorulsa ne olurdu, diye gönlüme düştü. Mesela bir Mehmed Zahid Kotku Efendi, Ramazanoğlu Mahmud Sami Efendi, Mahmud Efendi veya Muhammed Emin Er Hocaefendi'nin tasavvuf anlayışı nedir? diye sorulsa, bu soruya herhalde kolaylıkla *bu zikri geçen Allah dostları İmam Gazâlî'nin tasavvuf anlayışının günümüzdeki temsilcileridir* cevabını verebilirdim. Bu şahıslar gerçekten şariat ve tasavvufun birbirinden ayırıştırılmadığı zâhir ve bâtını birlikte ihtiva eden bütüncül bir din anlayışın savunucularıdır. *Tasavvufun dinin şariat temelinde zevk ve aşk makamında yaşandığı* bir kıvamın temsilcileri. İmam Gazâlî'nin tasavvuf anlayışı nedir, sorusunun en kısa tarifi; işte bu şahısların şahsında ete kemiğe bürünmüş olan orta yolu temsil eden din anlayışı, desek olmaz mı!

Diyeceksiniz ki sen bunları yakînen tanıdın mı? Bu soru temsil ettikleri sufî neşve ve İslam anlayışı bağlamında sorulursa cevabım hiç tered-

dütsüz “Evet!” olacaktır. Zira bu şahısları M. Emin Er Hocaefendi dışında şahsen tanımamış olsam da kitapları ve en önemli eserleri olan talebeleri üzerinden tanıma imkânına sahip oldum. Çoğunun eserlerini ve hayat hikayelerini okuma şerefine erdik. Hani derler ya “Güneş balçıkla sıvanmaz!”. Bu Allah dostları da günümüzü aydınlatan, zor zamanda çileye talip olup, her türlü sıkıntı ve baskıya rağmen binlerce insanın hidayet ve istikametine vesile olan devlerdir. Bunların gölgesi bugün bile on binlere sığınaklık yapmaya devam etmektedir.

Bu devasa çınarlardan biri de Türkiye’nin, zamanın cuntacı cumhurbaşkanı Evren’le mülakatı sebebiyle, yakinen tanıdığı Ahmet Akın Çığman Hocaefendi’dir. O Mehmed Zahid Kotku mektebinin son olmasa da en önemli temsilcilerinden biridir. İlmi ve Allah dostlarını sevmeyi biz ondan öğrendik. Elbette üzerimizde hakkı olan pek çok güzel insan olsa da bir âlim ve ârif olarak bizi gölgesinde koruyup

kollayan ve İslam’ı zevk makamında tattırmaya çalışan hep o olmuştur. Dostların şehadetiyle bir sohbetinde, “Tasavvuf, imanın kalpte aşka dönüşmüş halidir” buyurur. *İhyâ’nın* özeti de zaten budur desek, abartmış olur muyuz?

Tasavvufta silsilenin ve bir önceki gönül halkasına dâhil olmanın ne kadar kıymetli olduğunu ehli bilir. Birileri hüda-i nâbit gibi ortaya çıkıp şeyhlik ve mürebbilik iddiasında bulunamazlar! Bulunsalar da ehli katında itibar edilmezler. Her ciddi meselenin bir kuralı olduğu gibi ilim ve irfan mektepleri de kendilerini böyle bir ilim ağının dinamizmi ve bütünlüğü içinde konumlandırmışlardır.

Maziyle bağlantısı olmayanın, bugün ve gelecekle de aslında ilişkisi yok demektir. Dinler, gelenekler ve büyük fikir ekolleri dayandıkları köklerle varlık iddiasında bulunurlar. Köksüzlük çoğunlukla iddia edilen fikrin soysuzluğu ve sorgulanabilirliği anlamına gelir. İnsan gibi fikirlerin de dayandıkları temel bir soyağacı, yani kaynağı vardır. Kökünün olması elbette sorgulama hakkımızı elimizden almazsa da en azından o bilginin kaynağını takip edebilme imkânı verir.

Tasavvuf ve İslami ilimlerde icazet sistemi ve bir ekolün içinde olmak, böyle bir sorumluluğu beraberinde getirmiştir. Bu ismini saydığımız şeyh efendilerin de silsilesinde mutlaka Cüneyd-i Bağdadî, Kuşeyrî, Bayezid-i Bestamî, İmam Gazâlî ve İmam Rabbânî gibi isimler bir şekilde yer almaktadır. Peygamber Efendimizle başlayan bu ilmi

Tasavvufta silsilenin ve bir önceki gönül halkasına dâhil olmanın ne kadar kıymetli olduğunu ehli bilir. Birileri hüda-i nâbit gibi ortaya çıkıp şeyhlik ve mürebbilik iddiasında bulunamazlar! Bulunsalar da ehli katında itibar edilmezler. Her ciddi meselenin bir kuralı olduğu gibi ilim ve irfan mektepleri de kendilerini böyle bir ilim ağının dinamizmi ve bütünlüğü içinde konumlandırmışlardır.

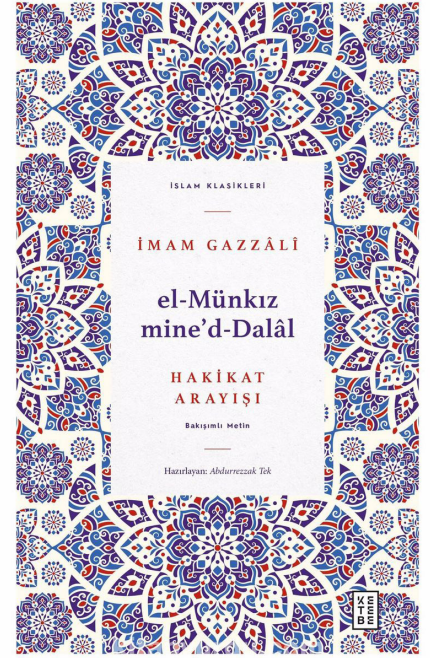
Zülcenâheyn dedikleri, zâhirî ve bâtinî alanda otorite olması, hem ulema nezdinde hem de halk arasında fikirlerinin kabul edilmesini beraberinde getirmiştir. Bunun güzel bir semeresi olarak genel dindarlık anlayışıyla sufilerin İslam pratikleri ortak bir noktada buluşmuştur.

gelenek, İslam ilim ve irfan geleneğinin en temel yapı taşlarından birini oluşturur. Sağlam bir isnad zinciri olmayan rivayetler makbul değildir. Dolayısıyla bugün varlık iddiasında olan irfan mekteplerinin dayandıkları sünni tasavvuf anlayışının temelinde böyle bir hassasiyet vardır.

Gazâlî Hazretlerinin önemi tam da sünni tasavvuf anlayışının dönüm noktasında oynadığı kilit rol sebebiyledir. Tasavvuf ve şeriat ilimleri arasındaki süregelen kavga ve anlaşmazlıklar, büyük ölçüde onunla sona ermiştir. Zülcenâheyn dedikleri, zâhirî ve bâtinî alanda otorite olması, hem ulema nezdinde hem de halk arasında fikirlerinin kabul edilmesini beraberinde getirmiştir. Bunun güzel bir semeresi olarak genel dindarlık anlayışıyla sufilerin İslam pratikleri ortak bir noktada buluşmuştur.

Birçok âlimin aynı zamanda sufi olması da bunun en büyük işaretidir. Birkaç istisna dışında tüm sufi büyükleri aynı zamanda İslami ilimlerde söz ve eser sahibi büyük âlimlerdir. Bu anlayışın bir neticesi olarak tasavvufî meşrepler daha rahat bir ortamda tarikatlar şeklinde ekolleşme imkânı bulmuşlardır. Aslında silsile meselesi de büyük ölçüde bir kontrol mekanizması olarak bu dönemden sonra yerleşmiştir.

Daha önceki satırlarda A. Akın Çığman Hocaefendi'nin tasavvuf tarifinin *İhyâ*'nın özeti olabileceğini ifade ettik. İmam Gazâlî'nin *İhyâ*'da ele aldığı en önemli konulardan biri de, tasavvuf bağlamında muhabbet makamıdır. Bu başlık altında sevmenin farklı mertebelerine işaret eden İmam,

bu sebeplerin hepsinin son tahlilde Allah'ı sevmeyi gerektirdiği tespitini yapar. Bu konuyu farklı bir üslupla *İhyâ*'nın Farsça özeti mesabesindeki Kimyâ-ı Saâdet kitabında da enine boyuna tartışan İmam Gazâlî sevginin sebeplerini beş temel noktada özetler.

Bu bağlamda önce sevgi ile bilgi arasında kurduğu muhteşem ilişkiye işaret etmek gerekir. Gazâlî gönül dünyamızla zihin dünyamız arasında var olan epistemik ilişkiyi şu sözlerle ifade eder: *Sevgi arttıkça bilgi, bilgi arttıkça da sevgi artar.* Muhabbetullah ile Marifetullah arasında böyle bir telâzüm ve etkileşimin varlığı, dinin iki temel bilgi kaynağı arasındaki ilişkinin en güzel ifadesidir.

Yaratılışın gayesini *Yaratana* bilmek yani marifetullah olarak açıklayan büyük âlim, bunun gerçekleşmesi için insana verilen tüm idrak yollarının kullanılması gerektiğini söyler. Bu konuda da genel anlayışı tasav-

vufa yaklaştıracak kalbi idrak noktasında akıldan bir adım öne geçirdi diyebiliriz. Dolayısıyla insan Rabbini sevdikçe daha çok bilir ve -hangi yolla olursa olsun- Rabbini tanıdıkça da O'na olan sevgisi, bilgisi nispetince artar. Yani bilgi ve sevgi birbirini besler. Birinin artması, diğerini de zorunlu olarak artırır. Eksilmesi de elbette aynı neticeyi tersinden verir.

Özetle söylemek gerekirse İmam Gazâlî'nin tasavvuf anlayışı denildiğinde önümüze çıkan iki temel kaynak vardır. Bunlardan birincisi onun kısaca *İhyâ* diye bilinen *İhyâ Ulûmî'd-dîn (İslami İlimleri Yeniden İhya)* adını verdiği kitabıdır. Diğerisi ise hakikate götüren bütün idrak ve bilgi yollarını test edip birbirleriyle kıyasladığı *el-Münkiz mine'd-Dalâl* (Delaletten Kurtuluşa) adlı kitaptır.

Bu kitaplarında ortaya koymaya çalıştığı şey, tasavvuf anlayışını İslami idrak/bilgi kaynakları ve yaşayışının merkezine yerleştirmektir. *İhyâ* projesiyle diriltmeye çalıştığı bilinç, budur. Başta tasavvuf ve ahlâk olmak üzere fıkıh, kelâm gibi ilimlere, bilhassa amaçları bakımından yeni yaklaşımlar getirdiği en önemli eseri budur. Ona göre tasavvufu zâhirî ilimler arasında var olduğu farz edilen mesafe, gerçek olmayıp yanlış anlaşılma ve algıdan kaynaklanmaktadır. Bu sebeple ibadetlerdeki manevî sırları konu eder. Mesele sadece şeklen kurallara uymak olmayıp aynı zamanda gönül dünyamızda da, yaptığımız ibadetin farkında olmaktır. Bu sebeple secde etmesi gereken organın sadece alnımız olmayıp aynı zamanda kalbimizin

de vücudumuzla birlikte secde etmesi gerektiğini söyler. Hatta gönüldeki niyetin amelin kabulü için esas olduğuna vurgu yapar.

Eğer bu *İhyâ* projesiyle ehl-i sünnet anlayışı sufi aşısıyla beslenir ve canlandırılabilirse ulema ve sufiler arasındaki gereksiz ayrılığa da son verilmiş olacaktır. İmam Gazâlî bunun yolunu da dinî bilginin temeline tasavvufu yerleştirmek şeklinde hayata geçirmeye çalışmıştır. Bunu yaparken fıkıh ve kelâm disiplinlerdeki maharetini de sonuna kadar seferber ederek *İhyâ'yı* bütün temel yaklaşımları bir araya getirdiği ortak bir din anlayışı projesine dönüştürmüştür. *İhyâ* ve *Münkiz* adlı her iki kitabın temel yaklaşımı budur.

Bunu bir taraftan bilgi kaynağı noktasında gerçekleştirmeye çalışırken, diğer taraftan da bu anlayışın genel İslam dindarlığının da merkezine yerleşmesini hedeflemektedir. *İhyâ'nın* önsözünde bu kitabın yazılma maksadını dile getirirken mevcut problemlere ve yanlış anlaşılmalara dikkat çekmiştir. Dinî hayatın en kıymetli umdesi olan ihlas ve samimiyetin sadece zahirî ilimlerin tahsiliyle mümkün olmadığına işaret etmiştir. Dünyevî gayelerle Kadı olmak için fıkıh tahsili yapan ilim talebelerini uyarmıştır.

İhyâ'nın ilk kitabının *ilim* konusunu ele alması, tesadüfî değildir. İmam Gazâlî her şeyden önce bilgi kaynaklarının ne olup olmadığına dikkatleri çekmiştir. Burada kalbin ve aklın bilgi edinmedeki ortaklıkları öne çıkarılmıştır. Her ikisi de görevini, birbirini destekler mahiyette yaptıklarında maksimum fayda

elde edilecektir. Aklın tespit ettiğini gönül, gönlün hissettiğini de akıl teyit etmelidir.

İkinci kitabın akaid konusuna ayrılmış olması da yine bu ortak hedefin gereğidir. Ehl-i sünnet inanç sisteminin, şeriatı kendine esas edinmiş sufi anlayışla ortak olduğunu vurgular. Dolayısıyla ne bilgi kaynakları noktasında ne de inanç sistemi ve kurallarında herhangi bir farklılık olmadığı ispat eder.

Netice itibarıyla artık günlük dini yaşayışımız -adı konulmasa bile- tasavvufî neşve ve anlayış içinde şekillendirilmelidir. İmam Gazâlî'nin *İhyâ'da* ortaya koymaya çalıştığı en önemli hedef, budur. Genel sünni İslam dindarlığı ve ahlakî değerlerinin sufi geleneğin epistemik, amelî ve ahlakî anlayışları çerçevesinde yeniden canlandırılması. Dolayısıyla bunu gerçekleştirebilmek için İslami ilimler yani fıkıh ve akaid anlayışımız içinde tasavvuf anlayışının genel İslam dindarlığıyla nasıl mecededilebileceğinin teorik ve ameli imkânlarını sorgular. *İhyâ* projesiyle de bunu büyük ölçüde başarılı bir şekilde ortaya koyduğunu söyleyebiliriz.

Aslında yaptığı şey, kendiyle başlamış yeni bir proje de değildir. Bu, Bağdat-Nişabur veya Horasan-Bağdat sufi anlayışının İmam Gazâlî tarafından İslami ilimler içine mecededilerek genel dindarlık anlayışının bu çerçevede oluşması ve gelişmesidir. Diğer bir ifadeyle bu yaklaşım Muhasibî ile başlayıp Sülemî ve Kuşeyrî çizgisiyle temsil edilen Nişabur ehli sünnet tasavvuf anlayışının/ekolünün devamı niteliğindedir.

Tasavvuf Yaşadığımız Çağa Ne Vaad Ediyor veya Plazada Tasavvufun Tatbiki Mümkün mü?

Abdurrahman MIHÇIOĞLU

Arş. Gör. Dr. FSMVÜ İslami İlimler Fakültesi

Tasavvufun geçmişte kaldığı, modern hayatta yeri olmadığı ve bu sebeple de günümüz insanının dertlerine şifa olmayacağı birtakım çevreler tarafından dillendiriliyor ve şu soru soruluyor: “Tasavvuf yaşadığımız çağa ne vaad ediyor veya plazalarda tasavvuf mümkün mü?” Aslında bu soru, “İslâm’ın bugün bize söyleyebileceği bir şey var mı?” veya “Günümüz tüccarının/iş adamının ve tüketicisinin Müslüman olması/kalması mümkün müdür?” sualinden farksız. Binaenaleyh, yanlış sorulara verilecek her doğru cevap, her hâlükârda yanlış olmakla kalmayıp bizi aradığımıza ulaştırmak bir yana, ondan gitgide uzaklaştırıcı bir rol oynar. Peki ne yapmalı? Evvela soruyu doğru sormalı veya doğru soruyu sormalı, meseleyi tayin etmeli ve ondan sonra yol almalı.

Günümüzde tasavvufa dair genel olarak iki yaklaşım söz konusu. Birinci yaklaşım, tasavvufun dinin olmazsa olmaz bir parçası değil, dine sonradan eklemlenmiş harici bir unsur olduğu ve halihazırda onun vesilesiyle temsil ve tevarüs edilen her şeyin reddedilmesi gerektiğini öngörmekte. İkinci yaklaşım ise tasavvufun ve dahi onun kurumları mesabesindeki tarikatların İslâm tarihinin belli bir merhalesine kadar yararlı olduğu ancak zaman içerisinde tamamen bozulduğu; tasavvuf veya ihsân veya zühd, adını ne koyarsanız koyun bu kavramların kuşattığı mananın artık köhnediği ve mazide kalması gerektiğini... Bütün kavramları ve kurumları ile tasavvufun değişen dünyada yerinin olmadığı, haddizatında Müslümanların gerilemesinde (!) başat rol oynadığı ve benzeri iddialar ise bilindiği üzere ancak modernleşme tarihimiz kadar eski, yani çok taze, mazisi bir buçuk asrı geçmiyor.

“Tasavvuf yaşadığımız çağa ne vaad ediyor” şeklindeki yanlış sual, birinci yaklaşımla doğrudan alakalı. Bu öngörünün hatası-noksanı çokça dile getirildiği için hatırla(t)ma kabilinden bir iki cümle edip

ikinci suale geçeceğim. Birçok âyet-i kerimenin ve hadîs-i şerîfin ve özellikle Cibrîl hadisi olarak da şöhrat bulan hadis (Buhârî, İman, 1; Müslim, İman, 1) delaletiyle, dinin, iman (akide), islâm (amel) ve ihsan (ihlâs) sacayakları üzerinde yükseldiği kabul görmektedir. Nasıl ki akaid ilminde Mâturîdiyye ve Eş'ariyye ve fıkıh ilminde Hanefî, Şâfiî, Hanbelî, Mâlikî gibi birçok mezhep zuhur etti ise sonraki devirlerde tasavvuf adını alacak ihsan ilmi de Kâdiriyye, Rufâiyye, Nakşbendiyye ve sair tarikatlarla müessesleşmiştir. Bu noktada dikkatleri isme değil müsemâyâya teksif etmenin gerekliliği de izahtan varestedir... Yani bu sacayaklardan birinin yok sayılması, dinin esaslarını yok saymaktan farksızdır. Bu noktada, "sahabe ve tâbiîn asrında ihsan ile anlaşılan ve tatbik edilen şey ile takip eden asırlarda tasavvufa dönüşen şey aynı değildi" gibi bir itiraz, "sahabe ve tabiîn döneminde kabul edilen akide ve fıkıh ile takip eden dönemde teşekkül eden mezheplerin öngördüğü akide ve fıkıh aynı değildi" itirazından farksızdır. İkinci itirazı makul ve makbul görenlere aksi yönde verilebilecek cevap ise bu yazının değil daha geniş başka bir yazının konusu... Binaenaleyh, İslâm kıyâmete kadar hükmünü sürecektir ise dinin sacayaklarından tasavvufun veya ihsanın veya ahlâk-ı hasenin veya tezkiyenin de kıyamete kadar insana söyleyecek bir sözü vardır ve olmalıdır. Peki bu söz nedir?

İkinci mesele, bu söze dair... Yani günümüzde, tasavvufun temsil ve tevarüs ettiği tüm manaların hayatiyetten mahrum olduğu

gerek siyasi ve gerekse iktisadi nizamın Müslümanlar aleyhine altüst olduğu bu hengamda hükmünü yitirdiği, iddiasına cevabın ne olacağı... Beyit:

Bir mevsim-i bahârına geldik ki
âlemin
Bülbül hâmuş, havz tehî, gülsitân
harâb

[Keçecizâde İzzet Molla]

Siyasi ve ictimâî meşruiyet kaynağını dinin teşkil ettiği, mahkemelerinde İslâm ahkâmının esas alındığı, tekkeler ile dört bir yanı ilmek ilmek örülmüş şehirlerinde ahalinin en azından civarında meskûn bir mürşide/dervişe/veliye muhabbet beslediği, mahalle kültürünün hakimiyeti sebebiyle otokontrol mekanizmasının büyük ölçüde işlerliğini muhafaza ettiği düne nispetle bugün tasavvufun temsil ve tevarüs ettiği geleneğe, özetle güzel ahlâka çok daha muhtacız. Seküler yaşam tarzının siyasi irade eliyle yukarıdan aşağıya doğru dayatıldığı, gerek talim-terbiye usûlleri ve gerekse kitle iletişim araçları vasıtasıyla gayridinî ve ahlâkî her türlü melanete meşruiyet kazandırılmaya çalışıldığı günümüzde, bu kokuşmuş seylaba kapılıp gitmemek için sapasağlam bir kulpa, tutunacak muhkem bir dala, bugün dünden çok daha fazla muhtacız. Sizlere, muhteşem ve parlak, her şeyin güllük gülistanlık olduğu bir mazi tablosu çiziyor değilim. Ne var ki içerisinde bulunduğumuz mevsimin çürümüşlük ve kokuşmuşluğu, maziye bu hale nispetle çok daha parlak göstermekte.

"Ben nefsimi temize çıkarmam, çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötü-

lüğü emreder" (Yûsuf, 12/53) âyeti bugün dünden daha fazla dilimize pelesenk olmuş halde. Zira bugün ne evde, ne sokakta ne de mahkemede söylediklerimiz, yapıp ettiklerimiz şer'î ölçülere göre tartılıp biçilmekte ve ona göre hesaba çekilmekteyiz. Bir de nefsimizden ve amellerimizden razı isek vay halimize. Hele hele şer'î ilimlerden az biraz behremiz var ise, "biz zaten dini ilimleri tahsil ve tedris ediyoruz. Bizim nefsimizi tezkiye için bir mürşidin önünde diz çökmemize ne hacet? Biz bize yeteriz" diyen, dedirten nefs-i emmâre bizi gelmediyse, vay halimize... Hal böyleyken, kulun nefsiyle ve Rabbi ile münasebetinde samimi ve ahlâklı olmasını öngören tasavvufun, kalabalıklar içinde yalnız kalan Müslüman için bugün dünden daha hayati bir rol oynadığını/oynayacağını kim inkâr edebilir?

Bugün, teorik olarak mektepte, çarşı-pazarda, iş yerinde, mahkemede velhasıl toplum içerisinde her türlü dinî ve ahlâkî kayıttan bağımsız yaşama imkânına kavuşan, bir yanlış yaptığında kendisine şer'î haddi bildirecek otoriteden yoksun Müslüman, bu halin yol açacağı felaketlere karşı bir tutamağa, istikamet ehli bir rehber, nefsinin hesaba çekecek olgunluğa erişmesi için ona yol gösterecek bir mürşide bugün, dünden çok daha muhtaçtır. Zira noksanını bilip Resulullâh'ın mirasçısı bir mürşid önünde diz kırmak, boyun bükme, kulluk bakımından haddini bilmenin ilk adımıdır. Beyit:

گر تو سنگ صخره و مرمر شوی
چون به صاحب دل رسی گوهر شوی
Ger to seng-i sahra u mermer şevî
Çün be sâhib-dil resî gevher şevî

Özellikle muâmelât ve ukâbâta dair meselelerde, seküler kanunların kısılcacında yaşamakla karşı karşıya kalmış günümüz Müslümanının alışveriş, işçi-işveren ilişkisi, alacak-verecek meselesi ve benzeri muamelelerinde onu İslâm ahkâmıyla kayıtlayacak herhangi bir harici kuvvetten mahrum oluşu, Müslümanı kendisiyle baş başa bırakmakta ve bu çerçevedeki davranışlarının ahlâkîliği gündeme gelmektedir.

[Mevlânâ, Mesnevî-i Manevî, 722. Beyit]

(İster taş ister mermer kadar sert ol. Eğer gönül ehli ile beraber olursan seni çok değerli bir mücevhere dönüştürür.)

Dün, akide ve fıkha dair temel bilgileri ana babasından veya mektepte-medresede mualliminden ya da camide cami hocasından öğrenen kabiliyet sahibi Müslüman, bir diğer sacayağı, ihsanı elde etmek gayesiyle bir mürşidin önünde diz kırarken, bugün şeriatın temel gereklerini bahse konu mecralarda öğrenmekten mahrum kitleler, tasavvuf mektepleri vesilesiyle hem dinin temel sacayaklarından ikisini tahsil etmekte ve hem de kabiliyetleri ölçüsünde üçüncüsünden tatmaya çalışmaktadır. Bu minvalde işittiğim bir hadiseyi nakledeyim. Orta yaşlarında inâbe alan bir ağabey şöyle demişti: “Hocam, ben mürşidimden el aldığımdan bu yana beş vakit namazımı kılmaya ve günlük evradımı ifaya çalışıyorum ancak az amel ettiğim ve amellerimin de çok kusurlu ve noksan olduğu düşüncesini bir türlü

içimden atamıyorum. Halbuki daha evvel beş vakit namaz kılıyor, bu hali yeterli görmenin yanı sıra halimden de gayet memnun hayatıma devam ediyordum.” Kulun amelini noksan görüp nimetlerin şükrünü edadan aciz olduğunu idrak etmesi de elbette mürşide teslimiyetin ve had bilmenin meyvesidir. Beyit:

بی لطف تو من قرار نتوانم کرد
احسان ترا شمار نتوانم کرد
گر بر تن من زفان شود هر مویی
یک شکر تو از هزار نتوانم کرد
*Bi-lutf-i to men karar
ne-tevânem kerd
İhsan-ı to-ra şomâr
ne-tevânem kerd
Ger ber ten-i men zefân
şod her mûyî
Yek şükr-i to ez hezâr
ne-tevânem kerd*

[Ebû Saîd Ebû'l-Hayr, Rubâiyyât, 212. Beyit]

(Senin lütfun olmadan karar vermeye güç yetiremem
Senin ihsanını sayıp dökmeye güç yetiremem
Eğer tenimin üzerindeki her kılın birer dili olsa
Senin verdiklerinin binde birinin

bile şükrüne güç yetiremem)

Özellikle muâmelât ve ukâbâta dair meselelerde, seküler kanunların kısı kacında yaşamakla karşı karşıya kalmış günümüz Müslümanının alışveriş, işçi-işveren ilişkisi, alacak-verecek meselesi ve benzeri muamelelerinde onu İslâm ahkâmıyla kayıtlayacak herhangi bir harici kuvvetten mahrum oluşu, Müslümanı kendisiyle baş başa bırakmakta ve bu çerçevedeki davranışlarının ahlâkîliği gündeme gelmektedir. Zira tasavvufi terbiyenin yokluğunda, dindarlık sadece namaz kılıp oruç tutmak, hacca gidip zekât vermek ve sadece ferdin şahsî hayatını teşkil eden ibadetleri ifâdan ibaret sayılmakta ve ahlâk ile dindarlık farklı kompartimanlarda mütalaa edilmektedir. Bu sebeptendir ki, hali hazırda, deyim yerindeyse dini iş yerinin kapısında bırakıp ticari muamelesini yürüten Müslüman iş adamı/tüccar/esnaf örneği artık yadsınmamaktadır. Halbuki ahlâktan yoksun bir dindarlık, olsa olsa din(i)darlık olarak isimlendirilebilir.

Mesela kapitalist sistemde ticaret yapmaya çalışan, işçi çalıştıran namazında niyazında Müslüman bir iş verenin, işçisinin hakkını, büyük ölçüde işçiyi sömürmek üzere çerçevesi tayin edilen kanunlara göre değil de hesap günü Allah'ın bundan sual edeceği hakikatini göz önüne alarak vermesini kim, hangi surette sağlayacak? Müslüman bir işveren, daha fazla yatırım yapmak kastıyla sermayesini her sene ikiye-üç katlarken, her geçen sene hayat standardında cıtaıyı yükseltirken, işçisinin hakkını gözetmeyi, onun hayat şartlarını kendi konforun-

dan da feragat ederek iyileştirmeyi halihazırdaki hangi kanun çerçevesinde düşünecek? "Piyasa şartları" "devletin tayin ettiği asgari ücret" gibi mazeretlere sığınarak işçisinin insanca yaşaması için gereken asgari şartları ona sunmayan Müslüman işveren, hâlihazırdaki hangi kanuna göre sorgu edilecek, hangi ahlaki ölçülere göre kendisini hesaba çekecek? Onun, "mürşidi olmayanların/bildikleri gümân imiş" diyerek bir kâmile bende olup kul hakkından tir tir titremesinden başka çıkar yolu var mıdır? Beyit:

کوزه چشم حریصان پر نشد
تا صدف قانع نشد پر در نشد
Kûze-i çeşm-i harisan por ne-şod
Ta sedef kâni' ne-şod pür dor
ne-şod

[Mevlânâ, Mesnevî-i Ma'nevî, 21. Beyit]

(Hârislerin, hırs ve tamah ehlinin, gözü doymadı. Sedef kanaat gösterip kapanmasa idi içinde inci olmazdı)

Öte yandan tüketimi biteviye teşvik eden üretim endüstrisi, reklamlar aracılığıyla gerçekte var olmayan talebi, işçisi, esnafı, öğrencisi, genci ve yaşlısıyla Müslüman tüketicinin bilinçaltına enjekte ederken, kitle iletişim araçları vasıtasıyla da dünyanın tozuna bulanmış hayat tarzları pazarlamakta. Giyim kuşamdan ev eşyasına, kullanılan telefonda binilen araca kadar neredeyse her şeyin modası geçtiği veya hafif eskidiği ya da sözüm ona kişinin konumuna yakışmadığı gibi gerekçelerle hemen yenisiyle değiştirildiği veya değiştirme arzusunun

gönüllerde yer ettiği günümüzde, tasavvufun asırlardır telkin edegeldiği kanâat ahlâkına, bugünün modern insanının düne göre daha çok muhtaç olmadığını kim söyleyebilir?

Sözün özü, mademki İslam kıyamete kadar hükmünü sürecek, öyleyse Kur'an-ı Kerim ve Sünnet-i Resûl sûra üfleninceye kadar insanlık için kurtuluş reçetesi olmaya devam edecektir. Binaenaleyh İslam'ın sacayaklarından ihsana karşılık gelen tasavvuf da sadece belli zaman ve mekâna has değildir. Gerek tekkede gerek şehirde gerek de plazada kendini arayan, kalbine geri dönmek isteyen insana bir ilaç olarak taptaze durmaktadır. Ne zamanın ilerlemesi ne de baş döndürücü hızda gelişen teknoloji bu durumu değiştirecek değildir. Bilakis şu asırda, şu ahir zamanda tasavvufa her zamankinden daha fazla muhtacı. Zira devletleri ve de milletleri kısacına almış adına kapitalizm dedikleri iktisadi nizam, öncelikle insanı ezmekte, onu kendisinden uzaklaştırarak varlığı ve eşyayı bedene has kılmakta ve ruhi bir hayatın lüzumsuzluğunu salık vermektedir. Hz. Adem'den bugüne nefis ve şeytan düşmanımla mücadele eden ademoğluna karşı bugün nefsin ve şeytanın kullandığı araçların daha da sofistike hale geldiğini de dikkate alırsak bugün nefsimizle mücadeleimizde kavî ve hakîm bir rehber, kâmil bir mürşide ihtiyacımız daha da tebellür etmektedir. O halde şunu diyebiliriz; tasavvuf yaşadığımız çağa dün ne vaat ediyorsa bugün de aynı şeyleri daha da kuvvetli bir surette vaat ediyor. Yeter ki sesini duymak isteyelim.

Prof. Dr. Hasan Kâmil Yılmaz ile Tasavvuf Üzerine

INSİCAM

S: Kıymetli hocam isterseniz evvela tasavvufun doğuşuna yol açan sebeplerden bahsedelim. Müslümanlar neler yaşadılar ki bugün adına tasavvuf, tarikat denilen müessese ve uygulamalar doğmuştur?

Tasavvufun adı, muhtevası, İslamîliği meselesi baştan beri tartışılan meseleler arasında yer almaktadır. Bunun temel sebeplerinden biri de tasavvufun adıyla alakalıdır. Adı itibariyle Asr-ı Saadet'te bulunmadığı zehabının oluşturduğu kanaattir. Hâlbuki III. asır sûfilerinden Ebu'l Hasan Busenci'nin çok güzel bir sözü var. Diyor ki, "Tasavvuf, Asr-ı Saadet'te adı konmayan, şimdi adı konulan ama kendisi olmayan bir ilim ve hayat biçimidir." Evet, Asr-ı Saadet'te tasavvuf adıyla bir hayat tarzı, bir yaşayış biçimi ve bir ilim yok. Aslında bakarsanız tüm ilimler Asr-ı Saadet'ten sonra doğdu ama hepsinin kendine has Kur'an ve Sünnet'e dayalı bir kaynağı var. Buradan yola çıkarak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hayatında tasavvufun izlerini sürmek istersek biz orada buna dair bir şeyler bulabilir miyiz, diye sormak gerekir. Ben bu soruyu sorduğum zaman ruhanîliği ve maneviyatı kastediyorum. Peki, Resulullah'ın (s.a.v.) hayatında böyle bir manevilik, böyle bir ruhanî derinlik var mıydı? Yani davranışlarında, Hak ile ve halk ile ilişkilerinde böyle bir derinlik var mıydı ona bakmak lazım. Böyle baktığımız zaman gerçekten de Resulullah Efendimizin hem bir insan olarak hem de bir peygamber olarak yaşadığı ruhanî hallerinden bahsetmemek mümkün değil. Bir defa Peygamber (s.a.v.)'in peygamber olarak yaşadığı ruhanî haller olduğu gibi bir de beşer, insan olarak yaşadığı haller var. Bu ayrıma bakılmalıdır.

Peygamberimizin peygamber olarak yaşadığı ruhanî hallerin başında "vahiy" gelmektedir. Efendimizin (s.a.v.) adeta farklı duygulara yoğunlaşarak ve dış dünyadan soyutlanarak vahiy aldığını vahiyle ilgili rivayetlerden biliyoruz. Efendimizin diğer insanlardan farklı olarak yaşadığı ruhanî hallerden en önemlisi O'nun vahiy almasıdır. Keza,

Efendimizin miracıdır. Bedenî midir ruhî midir tartışmalarının dışında, biz miracın bedenî olduğuna inanıyoruz. Orada yaşanan bir ruhanîlik var, bir manevî atmosfer var. Dolayısıyla bu da Hz. Peygamber'in şahsına münhasır, nebevi olarak yaşadığı hallerdir.

Bir beşer olarak Efendimizin ne tür ruhanî halleri var? Bir defa Efendimiz, Cenab-ı Hak ile ve insanlarla ilişkisi olan bir insan olarak her ilişki biçiminde ruhanî bir derinliğe sahiptir. Efendimiz (s.a.v.)'in dünyaya bakışında, dünya nimetlerinden yararlanmasında ve maddî meselelerden istifade etmesinde de yine bir ruhanî derinliğinin olduğunu görürüz. Tabii bunların her birini ayrı ayrı isimlerle yâd etmek lazım. Efendimizin Allah ile ilişkilerinin en yoğun yaşadığı ibadet hiç şüphesiz namazdır. Yani vahyin dışında olanı namazdır. Efendimizin namaza çok yoğunlaştığını ve her bir azasıyla namaza durduğunu biliyoruz. O, namaz esnasında dışarıdan görenlerin fark edebileceği haller yaşıyordu. Mesela yüzünün beyazlaması, göğsünden bazı sesler gelmesi, Rabbinin huzurunda bulunduğu duygusu O'nun bazı ruhanî hallerini, derinliğini bizlere gösteriyor. Özellikle münferit kıldığı tehecüd namazında bunun çok örnekleri mevcuttur.

Yine Efendimizin vahyin dışındaki ruhanî hallerinden biri de Kur'an-ı Kerim okuduğu ve dinlediği zamanlardır. Çünkü Efendimiz, Kur'an okumayı ve dinlemeyi Allah ile mülakat olarak değerlendirirdi. Peygamberimiz (s.a.v.) kendisi Kur'an okuyorsa yahut dinliyorsa, o okunan

Kur'an mesajlarının kendisinde meydana getirdiği manevî tesir yüzünden görülebilirdi. Rasullullah Efendimiz (s.a.v.), okunan ayetler müjde ayetleriyse, cenneti tasvir ediyorsa, Cenab-ı Hakkı'n mükâfatını anlatıyorsa Efendimizin yüzünde bir beşâset, bir tebessüm, bir melahat görülürdü. Ama aksi durumda azabı, inzarı, cehennemi, ahireti tasvir eden ayetler varsa Efendimiz'in sesinde, yüzünde, hatta gözyaşında görülecek kadar bir hüznü olduğunu yine hadis kaynaklarından öğreniyoruz. Bunun en güzel örneklerinden birisi de Buhari ve Müslim'in ittifakla rivayet ettiği Abdullah ibn Mesud'un Efendimizin huzurunda Kur'an okuması hadisesidir. Efendimiz (s.a.v.) İbn Mesud'dan Kur'an okumasını istemiştir, O da Nisa suresinin başından 41. ayeti kerimeye kadar okumuş ve 41. ayete gelince Efendimiz (s.a.v.), "Yetişir ya Abdellah!" demiştir. Çünkü o ayetlerde kıyamet sahneleri anlatılıyor, peygamberlerin ümmetlerine ve Peygamberimiz'in de onlara şahit olduğu ayetlere gelince gözünden yaşlar akmaya başlıyor ve o sahnenin dehşetinden manevi bir yoğunluk hissettiğini görüyoruz.

Efendimizin oradaki hali, O'nun Allah ile ilişkilerini, Kur'an okunduğundaki o manevi duyguyu gösteren çok canlı bir hadisedir. Buna benzer olarak Efendimizin namazlarında, orucunda, haccında, infakında ve verişinde gerçekten normal insanlarda bulunmayan büyük bir mutluluk, huzur ve manevî halin bulunduğunu biliyoruz. Hacda hele ki devesinin sırtında tavaf ederken müthiş bir coşku içerisinde bir gözü Kâbe'de, bir

Efendimiz'in insanlara olan bu tavrı O'nun daima rahmet sıfatıyla muamele eden biri olduğunu gösteriyor. Çünkü O (s.a.v.), bütün insanları potansiyel Müslüman olarak görüyordu. İşte tasavvuftaki o merhamet nazarı da Efendimiz'in bu yönünden geliyor.

Dolayısıyla dünya nimetleri gaye değildir. Efendimizin ilgilendiği kısım da dünyanın lazım olanı kadarıyla yaşama ve kalanıyla da infak etme tavrıdır. Bu da tasavvufun oluşumundaki o zühd anlayışının başlangıcıdır.

gözü ashabı üzerindeydi. Yani Allah ile ilişkilerinde, Efendimizin ihsan kıvamında bir haşyet duygusu, yani sevgi ile korkunun, takvanın karışık olduğu bir hal görülüyor. Zaten “Ben Allah’ın sevgilisiyim ve Allah’tan en çok korkanınızım” hadis-i şerifinde de bunu anlatıyor.

İnsanlarla ilişkisindeki manevî, ruhanî hali ise Kur’an’ın ifadesine göre merhamet zeminine oturmuştur. Peygamberimiz rahmet peygamberidir. O’nun Uhud Savaşı öncesi ashabıyla müzakeresi sırasında oluşan hadiseyi anlatan Âl-i İmran suresi ayetinde “Sen Allah’ın sana olan rahmeti sayesinde insanlara yumuşak davrandın. Eğer katı, acımasız olsaydın insanlar etrafından dağılırlardı” buyrulur. Efendimiz’in insanlara olan bu tavrı O’nun daima rahmet sıfatıyla muamele eden biri olduğunu gösteriyor. Çünkü O (s.a.v.), bütün insanları potansiyel Müslüman olarak görüyordu. İşte tasavvuftaki o merhamet nazarı da Efendimiz’in bu yönünden geliyor.

Üçüncü olarak Efendimiz’in eşyaya, yani dünya nimetlerine karşı ruhanî tavrıdır. Yani zühdüdür. Zühd, dünyaya değer vermemek, dünyayı azımsamak, küçümsemektir. Efendimize özellikle sorulan “Ya Rasulullah, bana öyle bir amel söyle ki onu yaptığımda ben hem insanlar tarafından sevileyim hem de Allah tarafından sevilen biri olayım” deniliyor. O (s.a.v.) da “Dünyaya karşı zahid ol, Allah sevsin seni; insanlara karşı zahid, onların elindekine göz dikme, insanlar da sevsin seni” diyor. Yani insanlardan bir şey umma diyor. Dolayısıyla Efendimizin dünyaya

karşı tavrında ruhanî ve manevî tavırlarının tamamı zühddür. Kur’an, zaten dünyanın bir araç olduğunu, amaç olmadığını Nisa suresinde açıkça söyler: “Siz mallarınızı sefihlere vermeyin. O mallarınız ki hayatınızın devamı için bir kıyam ve kıyam vesilesidir.” Dolayısıyla dünya nimetleri gaye değildir. Efendimizin ilgilendiği kısım da dünyanın lazım olanı kadarıyla yaşama ve kalanıyla da infak etme tavrıdır. Bu da tasavvufun oluşumundaki o zühd anlayışının başlangıcıdır.

S: Kıymetli Hocam, tasavvuf kelime itibarıyla ne demektir? Kaynakları ve oluşumu hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Bir ilmin ya da bir hayat tarzının İslamîliğini anlamak için üç şeye bakmak gerekir. Birincisi o ilmin ya da o hareketin isminin nereden geldiği ve nereden alındığıdır. İkincisi o ilmin muhtevasının Kitap ve Sünnet ile alakasıdır. Üçüncüsü ise o düşünceyi veya hareketi temsil eden insanların kendilerini din ve Kur’an açısından nasıl konumlandığı meselesidir. Bu açıdan tasavvufa baktığımızda tasavvufun adıyla ilgili öne sürülen ona yakın vecih görürüz. Bunlardan üçü çok önemlidir. Birincisi Ashab-ı Suffa’nın “Suffa”sidir. İkincisi “Sûf”-tur ki yün manasındadır. Üçüncüsü ise “safa” ya da “saffet” kökünden gelmesi durumudur.

Suffa, Efendimizin ashabının kendilerini dünya nimetlerinden arındırmış ve Efendimizin mescidine devam eden ve O’nun halkasından beslenen ve lazım olduğunda muallim olarak sağa sola gönderilen sahabenin seçkinleridir. Bu sahabiler, mescitte kalan, yastıkları kolları,

yorganları cübbeleri, yatakları kumlar olan kimselerdi. Efendimiz'in her daim yanındalar ve O'ndan manen ve madden beslenen seçkin sahabilerdir. Onların dünyaya değer vermeyen bu zahidane tavırları daha sonradan "suffalı" manasındaki "sûfî" kökünün ortaya çıkmasına sebep olmuştur denilir. Bu durum aslında sûfî kelimesinin de suffî olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Bence bu durum, bu kelimenin İslamîliği yani nebevî hayattan kaynaklandığının en güzel örneğidir. İkincisi "sûf" kelimesidir. Sûf, yün demektir. Yün de kolay elde edilebilen ama o günün şartlarına göre tasvip edilen bir şey değildir. İnsanın vücuduna giymesi rahatsızlık veren bir şeydir o yüzden de hep fakirlik libası olarak anılmıştır. Taa ilk peygamberlerden itibaren böyledir. Mesela Hz. Musa hakkında "başlığı da libası da sûftandır" diye söylenir. Nitekim tabiûnun büyüklerinden Hasan Basri Hazretleri de "Ben ashab-ı kiramdan yetmiş kadar kimse tanıdım, bunların hepsinin giysileri sûftandı" demiştir. Sûf fukaralık ve tevazu libası olduğu için ilk dönem sûfilerinin yün libas giydikleri ve böyle de halkın arasında dolaştıkları için bu kelime sonradan "tasavvafe" şeklinde dönüşmüştür. Bu en yaygın ve kabul gören yorumdur. Bir diğeri de "saffet" veya "safa" kökünden geldiğine yöneliktir. Tasavvuf bir kalp temizliği, tezkiyesi işidir. Buradan hareketle de "istafa" yani "mustafa" kelime kökünden geldiği şeklinde de yorumlanmıştır. Tasavvuf adının bu üç kök kelime Kur'an'ın ya da Sünnet'ten alındığına işaret etmektedir.

İkinci önemli konu tasavvufun

muhtevasıdır. Tasavvufun muhtevasının birincisi tahalluk diğeri tahakkuktur. Tahalluk, "huluk" kökünden gelir ve ahlak sahibi olmak, yani eğitim manasındadır. Tezkiye vardır burada, en çok da mücadele vardır. Tasavvuf, eğitim yönünü buradan alır. Bir de tahakkuk vardır ki bu da "gerçekleştirmek" manasındadır. Yani birtakım işler yaparak bilgiye ulaşmak, bilgi sahibi olmak anlamında kullanılan bir kelimedir. Burada da insan, dünya, varlık vb. alanlarla ilgili tasavvufun ulaştığı keşfi bilgiler için kullandığı kavramdır. Tasavvufun keşfi boyutu zaten izahtan varestedir. Efendimiz, "Ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim" derken de görevinin ahlak alanında olduğunu ifade eder. Dolayısıyla sûfilerin "tasavvuf ahlaktan ibarettir" sözleri de bize bu anlamda bir şeyler söyler. Tarikatlar da bu tahalluk boyutundan doğmuştur. Tahakkuk boyutu ise tasavvufi bilgi boyutudur. Yani tasavvufun vahdet-i vücûd gibi varlık âlemini yorumlayan, Allah'ın ve insanın konumunu sorgulayan ve bilgiye ulaşmanın yollarını öğreten tarafı tahakkuk boyutudur. Dolayısıyla tasavvufun hem tahalluk boyutu hem de tahakkuk boyutu İslamî kaynaklıdır.

Üçüncü konuya gelince bu, tasavvuf ricalinin kendilerini ayetlerle, Kur'an ile nasıl gördükleri, kendilerini nasıl konumlandığıdır. Bayezid-i Bistami'den Cüneyd-i Bağdadi'ye varıncaya kadar ilk devir sûfilerinden itibaren bunların hepsi tasavvufun Kur'an ve Sünnet ile merbut olduğunu ve onlarla irtibatlı bulunduğunu ve bunların dışında bir tasavvufî bilginin kabul edilemeyeceğini ısrarla

söylemişlerdir. Tasavvuf, Kur'an ve Sünnet ile merbut olmalıdır. Mevlânâ da bu konuda "Ben, Kur'an'ın bendesiyim, Muhammed Mustafa'nın ayağının tozuyum toprağıyım, kim benden bundan başka söz naklederse ben o sözden de onu nakleden de şikayetçiyim" der. İlk devirdeki sûfilerde bu düşünce vardır.

Tasavvuf tarihini de üç dönemde ele alabiliriz. Birinci dönem zühd dönemi, ikinci dönem tasavvuf dönemi, üçüncü dönem ise tarikat yani kurumsallaşma dönemidir.

Zühd dönemi, Hz. Peygamber (s.a.v.), ashab ve tabiûn neslinin Efendimizin yaşadığı dönemde eşyaya karşı olan tavrındaki zühd olgusunu önceleyen, onu teşvik eden dönemdir. Kitabü'z-zühd adıyla yazılan kitaplar da bu konuyla ilgilidir. Hadis kaynaklarında ya da müstakil kitaplarda yazılan "zahid" ya da daha doğrusu "zühhad" gibi isimlerle anılan hicri I ve II. asırda ortaya çıkan kısımdır. İkinci asrın sonunda vefat eden Marûf el-Kerhî tasavvuf kavramını ilk kez kullanan kimsedir. Ona göre "Tasavvuf, hakikatleri almaktır, insanların elindekinden ümidini kesmektir."

İlk tasavvuf tarifi zühd kavramı ile çok benzeşmektedir. Dolayısıyla bu kavram, Kur'an'daki gibi dünyayı kınayan ve dünya nimetlerinin peşinden koşmayı da kınayan ayetler istikametinde oluşturulmuş zühdi bir hayatı önermektedir. Sahabiler böyle yaşamışlardır. Özellikle İslam fütuhâtı başlayınca pek çok ganimet malları elde edilmeye başlamıştır. Tabii bu ganimet mallarıyla lüks ve sefahet içinde

“Tasavvuf, hakikatleri almaktır, insanların elindekinden ümidini kesmektir.”

yaşamaya başlayan birtakım kumandanların ve devlet ricalinin tavrı, bazı hassas insanları ister istemez Asr-ı Saadet'teki o zühdî yaşayışın hasretine yöneltmiştir. Yani biz neydik, ne oluyoruz, nereye doğru gidiyoruz, böyle atlas ipekten kumaşlar, mobilyalar kullanıyoruz gibi bir tavırla dertlenmeye başlamışlardır. Özellikle Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kendisi dünya nimetleri konusunda son derece müstağni olmayı teşvik etmiş, hatta eşlerini de tabiri caizse buna zorlamıştır. Kendisinden dünyalık isteyen hanımlarını yirmi dokuz gün süreyle protesto etmiştir. Yirmi dokuzuncu günün sonunda Ahzâb suresinin yirmi sekizinci ayeti nazil olmuş, “Ey Peygamber! Eşlerine söyle: Eğer dünya dirliğini ve süsünü (refahını) istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim de, sizi güzellikle salıvereyim” denilmiştir. Efendimiz Hz. Aişe'den başlayarak tüm eşlerine bu durumu iletmiştir.

Efendimiz daima üsve-i hasene olmaya çalışmış, eşlerinden de hep bunu beklemiştir. Sahabilere de bunu anlatmaya çalışmıştır. Tasavvuf orada yaşanan bu dünyaya karşı istiğnâ ve zühd halidir, Allah'a daha yakın olma halidir. Allah'a daha yakın olmak ise takva halidir. Kur'an'da İslam, iman, ihsan, takva vardır. Sıralamada Kur'an evvela İslam'ı kullanır. Cibril hadisinde de öyledir. İslam, dille söylenen, ibadetle görülendir ancak iman daha derinlerde bir şeydir. İhsan ise imanın da özünde, amellere yansıyan ama onun da ötesine geçen bir kıvamdır. Takvaya gelince o, dördüncü bir basamak olarak öne çıkar.

Cibril hadisinde geçen İslam kavramından fıkıh ilmi, iman kavramından akaid-kelam ilmi, ihsan kavramından da tasavvuf-ahlak ilmi doğmuştur. Dolayısıyla Efendimizin hayatında adı konmamış bir tasavvuf söz konusudur.

Efendimizin hayatında akvali yani sözleri, ef'âli yani fiilleri bir de takriratı yani takrir ettiği; onayladığı durumlar vardır. Bir de O'nun (s.a.v.) ahvalinden bahsedilir. Nebilik ve beşerî halleri, duyguları vardır. Ahval-i Nebi Rasulullah Efendimiz'in takvası, Allah ile ilişkisi, insanlar ile iletişimi ve insani duygusudur. Etrafa pozitif enerji veren üsve-i hasene, rol modelidir.

S: Tasavvufun müesseseseleşmesi, tarikatlaşması İslam dünyasına ne gibi bir tesirde bulunmuştur? Bir Müslüman bir tarikata intisap etmeden yaşayamaz mı? Olmazsa olmaz mıdır tarikatlar?

Tasavvuf ve tarikatların müesseseseleşmesi hicri VI. yüzyıldadır. Özellikle siyasî otoritenin zaafa uğramasından sonraki süreçlerdir. Aslında Rasulullah Efendimizin (s.a.v.) temsil ettiği üç önemli otorite vardır. Siyasî otorite, manevî otorite ve ilmî otorite. Efendimizden sonra bunların üçü aynı şahısta temessül etmemiştir. Hz. Ebu Bekir (r.a.) halife olduktan sonra onun temsil ettiği otorite siyasî otoriteydi. İlk halifemiz aynı zamanda ilmî otoriteye ve manevî otoriteye de sahipti ama daha çok siyasî otoriteye sahipti. Diğer büyük halifelerde de durum buna yakındı. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in sonrasında ilmî, manevî ve siyasî otorite bağlamında insanların sığınacağı birlik ve beraberliği

sağlayan yerler aranmaya başlandı. Medreseler, ilmî otoritenin karşılığıdır. Tekke ve tarikatların kurulması da yine manevî otoriteye sığınmanın bir tezahürüdür. Böyle olması İslam'ın yaşanması adına, siyasî otoritenin İslamî hayatla ilgilenmediği alanlarda işi kolaylaştırmıştır. Dini hayatın halka kadar inmesini kolaylaştırmıştır. Bilhassa Arapça bilmeyen Müslüman milletlerin İslamî hayatı yaşamalarında iki önemli fonksiyon vardır. Bunlardan ilki doğrudan Peygamber'i bilmek ve hayatından haberdar olmak, ikincisi ise bir tarikat ile tasavvuf muhiti içerisinde olmaktır. Çünkü doğrudan Kur'an ve sünnet kaynaklarını okuyup anlamak imkânına sahip olmayan bu insanların en önemli ihtiyacı dini hayatın anlaşılması ve yaşanmasıdır. Nitekim bu insanlar Hz. Peygamber'i okusalar, O'na muhabbet duyusalar yetiyordu. İnsanlar bir de tasavvuf muhitinde bir şeyhin etrafında konumlanırlarsa çok daha kolay, çok daha rahat bir dini süreç geçiriyorlardı. Bu bir sonuçtur, ihtiyaçtır, ortam oraya

doğru evirilmiştir. Böylelikle İslam çok daha çabuk şekilde ve korunarak varlık göstermiştir. Dolayısıyla tasavvuf dini hayatın yaşanmasına ve korunmasına yardım etmiştir.

Gençlik-meslek erbabı içerisinde dahi bu anlamda tasavvuf zümreleri oluşmuştur. Fütüvvet teşkilatı gibi kurumlar tam bu dönemlerde oluşmuştur. Dolayısıyla halk kendi dillerini bilen bir şeyhin etrafında İslam'ı daha kolay yaşama, anlama ve öğrenme imkânı elde etmiştir. Dinin hükümlerini anlamış, uygulamış, nefsin problemlerinden haberdar olmuş ve nefsimi nasıl terbiye ederim diye soran kimseler buralara akın etmiştir. Bu tıpkı gemilerin kılavuz kaptanı olmadan boğazı geçememesi gibidir. Elinizde son teknoloji pusula dahi olsa kılavuz kaptanı şarttır. Kitap ve Sünnet var, bunları anlayabiliyorsanız eyvallah, ama daha güvenli olması için bunları sizden önce anlamış ve uygulamış bir kaptan işinizi çok daha kolaylaştıracaktır.

Herkes tarikata girmelidir demiyoruz, böyle bir iddiamız yok. Bununla ilgili nass da yok. Ancak tarikat terbiyeyi kolaylaştırmak adına önemlidir. Biz bugünden bakarak tarikatları yorumluyoruz, esasında sorun burada. Bugün tarikatlar dönüştü, cemaatleştirdi, kitle haline geldi. Eskiden bir tekkenin muhatap olduğu insan sayısı 300-500 hadi bilemediniz 1000 kişiydi. Bunu nereden biliyoruz? İstanbul'da 1925 yılında tekkeler kapandığında 300 kadar tekke vardı. İstanbul'un nüfusu 500 bindi. Bunun 350 bin tanesi gayrimüslim. O günün şartlarında evinden dışarı çıkmayan kadınları ve küçük çocukları da bu sayıdan düşünce tekke başına 300-500 mürit düşüyor. Bu çok önemli bir veri. Butik tarikat, bire bir ilgi, alaka demek. Tarikat olmada aslolan yanı yana durma, beraber olmadır. Tekkede Efendimizinki gibi yanı başında insan yetiştirme vardır. Sohbet, seyahat, halvet vardır tarikatta. Ya Şeyh Efendi bir yerlere gönderecek, diyecek ki git bir yerlere eğitim al, şunlarla görüş diyecek, seyahate gönderecek; ya kırk gün halvete çekil erbain çıkar diyecek ya da yanında sohbete alacak, yanından ayırmayacak ve böylelikle hallerini görecek. Bu iş de sadece 300-500 kişi ile mümkündür. Bugünkü tarikatlar cemaattir çoğunlukla, çünkü bu bire bir ilgi ve eğitim söz konusu değil artık.

Mezhepler ve tarikatlar hep karıştırılır mesela. Karıştırmayalım çünkü mezhep doktrinler üzerinden yürür, tarikat ise mürşit üzerinden yani şeyh üzerinden yürür. Şeyhe muhabbeti varsa oradan yürür gider, yoksa bırakıp başka yere gitmelidir.

S: Tasavvufa mesafeli duranların, tenkit edenlerin üzerinde durdukları noktalardan biri de tasavvufun insanı ve toplumu edilgen bir tutum ve davranışa ittiğidir. Tasavvuf ve tarikatlar, insanları bir lokma bir hırka zihniyet ve felsefesine mi davet ediyor? Ne dersiniz?

Tasavvufta bir lokma bir hırka vermede nihai sınırdır. Bir insan için infakta son sınır demektir. Zaruri ihtiyaçlarını kendine ayırabilirsin ama geri kalanını dağıtacaksın, vereceksin demektir. Üretimle ilgili düşünürseniz “bir lokmam bir hırkam var başkasına gerek yok” diye düşünmeyin derim, zira bu değil anlatılan. Bu düşünceyi infak etmede bir ölçü olarak düşünmek gerekir yani “bir lokma bir hırkanın dışındakileri infak edeceksiniz” gibi. Aslında amaç budur. Üzerinizde iki hırka varsa birini başkasına vereceksiniz demektir. Zühd budur zaten. Osmanlı Devleti’ni kuranların çoğu tarikat erbabıdır. Kafkaslar’da, Orta Asya’nın pek çok yerindeki direniş hareketlerinin öncüleri hep tarikat mensuplarıdır. Ömer Muhtar’lar falan hepsi tasavvuf erbabı insanlardır. Dolayısıyla tasavvuf pasifize edilmiş insan yetiştiriyor gibi bir algı yanlışır. Tasavvuf aksiyondur, ameldir. Tasavvuf biraz daha içselleştirerek olayları hayata dâhil ettiğinden dolayı dışarıdan doğru algılanmıyor. Ancak tasavvuf özü itibarıyla bir aksiyon hareketidir.

S: Muhterem hocam, tasavvufun hedeflediği insan, nasıl bir insandır? Dünyadan kopuk insanlar mıdır tasavvuf mensupları?

Tasavvufun hedeflediği insan tipi “insan-ı kâmil”dir. Önce kendisini inşa eden, sonra da çevresine ziya olup ışık veren faydalı bir insan tipini hedefler. İnsan her şeyden önce “ben varım başkası yok” diyen değildir. İnsanları benlikten bizliğe, bizlikten “O”na götüren yoldur tasavvuf. Kur’an da böyle söylüyor. Fatiha suresinde mesela “iyyake na’budu” diyoruz. “İyyake e’budu” demiyoruz. Tek kılsak dahi namazımızı Fatiha’da hep “biz” diyoruz. Çünkü “biz” önemliyiz, “ben” değil. İslam ferdi fert olarak, toplumu da toplum olarak ayrı ayrı değerli görmüş ve ikisini bir arada inşa etmiştir. Efendimiz (s.a.v.) sahabilerini tek tek olduğu gibi aynı cemaat içinde de inşa etmiştir. İslam’da fert ve toplum birbirinden ayrılmaz. Ancak geçtiğimiz yüzyıllarda toplumu önemseyen bir komünizm çıktı ve battı. Ferdi önemseyen bir pozitivizm çıktı, insanı kutsadı ama o da insanı mutlu edemedi. İslam’da ise ferdin topluma, toplumun da fertlere ihtiyacı var. Dolayısıyla İslam, her ikisine de ayrı ayrı önem atfetmiştir. İslam bunları beraber inşa etmiştir.

S: Siz bir akademisyensiniz, uzun yıllardır bu alanda çalışıyorsunuz, çalışmalar yaptırıyorsunuz. Bunlara dayanarak ülkemizde ve dünyada tasavvufun, tarikatların geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Tasavvuf bir şahsiyet terbiyesidir. İnsanların kişiliklerini İslam ile buluşturan model şahsiyetler öncülüğünde bir şahsiyet inşasıdır. Zira insanoğlu dehaya hayran olsa da model bir şahsiyetin peşinden gider. Dolayısıyla bu şahsiyetler insanları kendi düşüncelerine ve hayat tarzla-

rına doğru çekerler. Bunlar da daha çok sûfilerden ortaya çıkar. Deha sahibi insanlar da başkalarını etkileyebilir. Ama kalbî ve amelî olarak deha sahibi insanların başka insanları etkilemesi zordur. Üstad Necip Fazıl öyledir mesela. Necip Fazıl şiirde, edebiyatta dahi bir insandır. Kendisinin konferanslarında, özel hanesinde bulunma imkânım olmuştu. Bir keresinde bunlardan birinde “ben sokağa çıkıp insanlara hadi düşün peşime desem, ardımda bir minibüs dolusu insan bulamam” demişti. Ama konferanslarını binler dinliyor, yazılarını binlerce insan okuyor, Büyük Doğu en çok satan dergi falan. Ama “Hadi!” dediğinde, bir hareketin lideri olduğunda sonucu böyle oluyor. Dolayısıyla tasavvufun derdi hayatın içerisinde olan insanlara rol model sunmaktır. Bu bakımdan ben, tasavvufun her dönemde ve her devirde etkin olmayı sürdüreceğini düşünüyorum. Ayrıca tasavvufun insan fıtratına uygun bir yapı olduğunu da ifade etmek istiyorum.

Bakınız, Muhammed Hamidullah’ın güzel bir tespiti var. Hamidullah, İslam Şahsiyetçiliği kitabının mütercimine gönderdiği bir mektubunda böyle söylüyor. Mütercim, bu kitabın yazarının tasavvufla alakalı görüşlerinde şüpheye düşünce Hamidullah’a soruyor, bu konuda nasıl bir yaklaşım sergileyeyim manasında. Hamidullah ona diyor ki, “Ben hukukçuyum, alanım İslam Hukuku, Allah’ın varlığını ve kulluğumu kendime göre akli olarak ‘Allah beni yaratmış ve ben O’na kullukla mükellefim’ diye düşünerek yorumluyorum. Ama bu beni de çok tatmin etmiyor, karşımdakileri de. Ama bir

sûfî, insana ve hayata bakarken insanı kâinatın gözde varlığı ve tüm kâinatın özü ve özeti olarak görüyor. Dolayısıyla bir insanın ibadetinin de bu varlık âlemindeki ibadetlerin mecmu olması lazımdır. Namazı izah ederken, kıyamda durmak dağların ibadetidir, rüku hayvanatın ibadetidir, secde kökleri yerde olan nebata-tın ibadetidir. Dolayısıyla namaz ibadeti bu kâinatın gözde ve en öz varlığı olan insanın en cami ve en mükemmel ibadetidir, diyerek bunları birleştirdiğini söylediği zaman bu insanoğlunu daha çok etkiliyor.” Dolayısıyla da bugün Fransa’da mesela her gün ortalama beş insan Müslüman oluyor, bunların da hemen hepsi sûfîler vasıtasıyla oluyor. Onun için tasavvufun insanları etkilemede, onların dini hayatını yaşamalarında hem de onları kendine çekmede böyle bir etkinliği olduğu muhakkak.

Yeni oluşan dijital şartlara gelince, tasavvufun da farklı şeylerle uğraştığını görüyoruz. İnsanlar dijital ortamlardan dostluk kuruyor mesela, mesajlaşarak kendine sosyal ortam kuruyorlar. Zaman içerisinde bunlar yeterli olmayacak ve sonuç itibarıyla tasavvufun yöntemlerine geri dönülme ihtiyacı hissedileceğine inanıyorum. Bu yöntemi iyi uygulayanların da bugün çok iyi işler çıkardığını görüyoruz. Ben onun için tasavvufun hiçbir zaman çağ dışı kalmayacağını düşünüyorum. Tasavvuf mensuplarının da kendi ilim ve yöntemlerini güncellemek gibi bir derdinin olması gerektiğini söylemek lazım. Çünkü İslam, fetva üzere dini güncelleyen bir sistem kurmuş. Fetâ genç demek, fetva dini kuralları yorumlayarak onları gençleştirmek demektir.

Bunu en iyi yapanlardan biri de sûfîlerdir. Hayatı okuyarak ve anlayarak yaparlar bunu. Tarih boyunca sûfîlerin oranı toplumun yüzde yirmisini aşmamıştır. Dolayısıyla bu oranın biraz azalsa da devam edeceğini düşünüyorum. Bu oran arttığında dinî kalitenin de artabileceğine inanıyorum.

S: Son olarak söylemek, eklemek istediğiniz bir şey var mı hocam?

Tasavvuf ve tasavvufi hayatın insanlara nefes aldırان bir yönü var. En önemlisi de insanların stres dolayısıyla sorunları olduğunda onlara cemaat ortamları sunarak huzur ortamlarını artıran bir yönü var. O yüzden tasavvufun bizim cami cemaatimiz gibi cemaat işlevini artıran bir fonksiyon sahibi olduğunu görüyorum. Yani cami cemaatine beş vakit gidiyoruz ama burada kalan tüm vakitlerde de beraber olma durumu var. Dolayısıyla tasavvuf sosyal ve manevi problemleri olan insanların problemlerine çözüm üreten bir sistem olarak önümüzde duruyor. Hayatın ve varoluşun anlamını çözen bir yapısı var. Ben niçin varım, neye yararım, niçin yaratıldım, sorumluluğum nedir diye sorgular. İnsanların tükenmişlik sendromuna evrilmesine engel olur. İnsanlara sen önemlisin, mahlûkatın en şerefli en değerlisin dolayısıyla sen kendine kendin gibi davranamazsın, ancak Allah’ın sana öğrettiği şekilde iyilik ve güzellikle davranabilirsin algısı yaratır.

Ağzınıza sağlık hocam. Zaman ayırıp sorularımıza cevap verdiğiniz için teşekkür ederiz.

Tasavvuf ve tasavvufi hayatın insanlara nefes aldırان bir yönü var. En önemlisi de insanların stres dolayısıyla sorunları olduğunda onlara cemaat ortamları sunarak huzur ortamlarını artıran bir yönü var. O yüzden tasavvufun bizim cami cemaatimiz gibi cemaat işlevini artıran bir fonksiyon sahibi olduğunu görüyorum.

Kültürümüzde Tasavvufun Yeri

Mehmet DEMİRCİ

Prof. Dr., Dokuz Eylül Üni. İlahiyat Fak.
Emekli Öğretim Üyesi

Kültürün başlıca tariflerinden biri, “Bir milletin inanç, fikir, sanat, âdet ve geleneklerinin, maddî ve mânevî değerlerinin bütünü” şeklinde ifade edilir. Aynı sözlükte tasavvuf ise şöyle tanımlanmış: “İnsanın, Allah’ın birliğinin zevkini bütün benliğinde hissederek kendi iç âleminin derinliklerine ve dış âlemin sırlarına ermek için tâkip ettiği düşünce ve amel sistemi; yaratılış, bu âlem ve ölümden sonrası üzerindeki düşünüş ve inanış yolu; İslâm’ı ve îmânı kulluğun gerektirdiği şekilde ahlâkı, özü ve rûhu ile yaşama disiplini.” (bkz. Kubbealtı Lugatı)

Dikkat edilirse tariflerde “inanç, fikir, maddî ve manevî değerler” gibi ortak unsurlar yer almaktadır. Tasavvuf her şeyden önce dînin, İslam’ın bir tezahürü, bir anlaşılış ve yaşanış biçimidir. Kültürler ise geniş çapta dinle iç içedir.

Cemiyetimizde din, bireysel ve toplumsal bakımdan en etkili dinamiklerden birisidir. Din, kültürümüzün temel ve belirleyici esaslarının başında gelir. Modern çağlarda dîne ihtiyaç olmayacağı düşüncesi modası geçmiş bir yanılıştır. İslâmiyet bin yıldan beri kültür ve düşünce hayatımız bakımından genlerimize kök salmış durumdadır. Kişi ve toplum olarak kendimizi ondan soyutlayamayız. Buna lüzum da yoktur. Hemen hemen bütün dünyada din ve mistisizm “yükselen değerler” arasında başta gelmektedir.

Milletimizin İslâm dinine girişinden bu yana etkisinde kaldığı en önemli akım, tasavvuftur. Bugün milletler arası alanda kendileriyle iftihar ettiğimiz kişiler tasavvuf kültürünün meyveleridir. Mevlânâ’yı yetiştiren çevre tasavvuf muhîtidir.

Kültür ve sanat tarihimizde bu tarîkatten etkilenmeyen şair, mûsikişinas ve sanatkârimız yok gibidir. Mevlevîliğin âdap ve erkânı, dergâhın dışına da taşarak insan ilişkilerinde zerâfet ve alçak gönüllüğü yaymıştır. Dolayısıyla tarîkat sadece insan-tanrı ilişkilerinde değil,

insanların birbiriyle münasebetlerinde, hattâ insan-eşya ilişkilerine varıncaya kadar geniş bir alanda olumlu etkilere yol açmıştır.

Güzellik ve estetik duygusu, hayata anlam ve renk katar. Bu duyguya sahip olanlar yaşadıkları çevreyi, kullandıkları eşyayı en güzel biçimde şekillendirmeye gayret ederler. Bir kapı, bir duvar, kaşık, fincan, kap, kacak, kalem, kılıç velhasıl her türlü eşyayı kaba ve geliş güzel değil, zarif, ince ve estetik boyutlar içinde yaparlar. Böylece “güzellik” fikrini canlı biçimde hayata geçirirler. Bu anlayış bizim kültür geleceğimizde var olan bir özelliktir.

İşte bu gelenek daha çok tasavvuf çevrelerinde, dergâhlarda, tekkelerde vücut bulmuştur. “Allah güzeldir, güzelliği sever” hadisi bizde güzel sanatlara ilham veren düsturdur. Güzel sanatlar daha çok tekke çevrelerinde gelişme imkânı buldu. Hat, tezhib, şiir, musiki dergâh ortamında yaygınlaştı. Mevlevi dergâhları devirlerinin birer musiki konservatuvarı işlevi gördü.

Tarihimizdeki büyük musiki üstadları tasavvuf muhitlerinde yetişti.

Tasavvuf düşüncesinin temel dayanaklarından biri Cibril hadisindeki “İhsan” kavramıdır. İhsan “hüsn” kökünden gelir. Hüsn güzellik, güzel, iyi anlamına gelir. Yaptığı işi iyi ve güzel yapmak bir iman ve ahlak borcudur. Tasavvuf eğitimi bunu sağlar. Bir tasavvuf kurumu olan “Fütüvvet” anlayışında “yaptığı işi insanlardan önce Allah’a beğendirmek” ilkesi geçerlidir. Ahilik ve fütüvvet ahlâkı bunu gerektirir. Bu bir kültür değilse nedir?

Gölpınarlı’nın “Tasavvuftan Dili-mize Geçen Deyimler ve Atasözleri” adlı kitabı tasavvuf-kültür ilişkisinin ete kemiğe bürünmüş örneklerinden biridir.

Şurası muhakkak ki, tasavvufun pratiği değilse bile fikrî ve kültürel yönü, bizim düşünce ve sanat hayatımızda son derece etkili olmuştur. Bunun tezâhürlerini bilhassa edebiyatımızda görürüz. O bakımdan, tasavvuf inancı

Cemiyetimizde din, bireysel ve toplumsal bakımdan en etkili dinamiklerden birisidir. Din, kültürümüzün temel ve belirleyici esaslarının başında gelir. Modern çağlarda dîne ihtiyaç olmayacağı düşüncesi modası geçmiş bir yanılgıdır. İslâmiyet bin yıldan beri kültür ve düşünce hayatımız bakımından genlerimize kök salmış durumdadır.

ve düşüncesi belli ölçüde tanınmadan, şâir ve sanatkârlarımızı yeterince anlamamız mümkün değildir. Tasavvuf düşüncesini tanımak ve o dünyanın kavram ve terimlerini doğru anlamak, zengin kültür mirasımızı kucaklayabilmek için de gerekli şartların başında gelir.

Dîvan edebiyâtının hemen bütün şairleri, İslâmî ilimleri ve ortak medeniyetin her türlü fikir ve bilgilerini tanıdıkları gibi, tasavvuf kültürünü de o ölçüde, hatta daha fazlasıyla biliyorlardı. Bu kültürle eserler veriyor, şiirler söylüyorlardı. Din dışı şiirlerde bile tasavvufun zengin mânâlı kelime, deyim ve terimlerinden çokça istifâde edilmiştir. Meselâ beşerî aşkları dile getirirken, onları tasavvufun mecazlarıyla süslemek veya hüner olsun diye tasavvuf perdesiyle gizlemek yoluna gidilmiştir. O bakımdan tasavvufla hiç alâkası yokmuş gibi görünen kişilerde ve şiirlerde dahi az veya çok, tasavvuf sâhasının tesirlerine ve izlerine rastlanır. Esasen edebiyatla ilgisi bakımından tasavvuf, bir ortak kültür haline gelmiştir. O bakımdan tasavvuf inanış ve düşüncesini belli ölçüde tanımadan bizim edebiyâtımıza âit mahsulleri tam olarak anlamak mümkün değildir.

*

70 yıllık Sovyet hâkimiyeti bugünkü Asya Türk Cumhuriyetleri halklarına çok şeyi unutturmuştur. Şu farkla ki, bazı yerlerde şeyh torunları geleneği devam ettirebilmişlerdir. Dini uygulamalar geniş çapta unutturulmuştur. Fakat dikkati çeken bir husus, kutsal mekânların, türbelerin, tarîkat ileri gelenle-

rine ait kabirlerin çokça ziyaret edilmesidir. Ahmet Yesevi Türbesi'nin yakınında birkaç saat geçiren kimse bunu fark eder. Bu durum bile, tasavvuf kültürünün ve milli geleneğin belli ölçüde yeni nesillere taşınmasında yardımcı olmaktadır.

Manisa'nın gelişmiş ilçesi Akhisar Ayvaz Dede'yi sahiplenmiştir. Dede'nin Akhisar'dan Bosna'ya gittiğini söylerler. Burada çok sayıda Bosna ve Balkan kökenli vatandaşlarımız vardır. Onların da etkisiyle Bosna ve Ayvaz Dede ile önemli bir kültür köprüsü kurulmuştur. Şenliklere resmi zevatla birlikte her yıl artan şekilde kalabalık gruplar katılmaktadır. Akhisar'da yeni açılan okul ve câmilere "Ayvaz Dede" ismi verilmektedir.

Kula'daki Tapduk Emre Türbesi arazide tek başına bir yapı. Her yıl Eylül başlarında burada törenler yapılmaktadır. Ben birkaç sene ara ile ikisine katıldım. Her geçen yıl iştirak artıyor. Tamamen mahalli imkânlarla, çevre belediyelerin ve bazı sivil toplum kuruluşlarının organizasyonu

hazırlanan bir faaliyet. Bütün gün meydana kazanlar kaynıyor. Duyup gelen herkese doyuncaya kadar yemek ikram ediliyor. Çeşitli yerlerden gelen insanlar görüşüp konuşuyor, halleşiyorlar. Tapduk ve Yunus Emre'yi ziyaret edip fatihalar gönderiyorlar. Resmi erkânın da katıldığı kültürel faaliyetler oluyor. Böylece devlet-millet kaynaşmasının güzel bir örneği yaşanıyor. Yunus Emreler, Tapduk Emreler irşad ve himmet ellerini günümüzde de sevenlerine uzatmaya devam ediyor.

*

Türk kültür ve medeniyetinde Mevlânâ, Hacı Bektaş, Hacı Bayram ve Yûnus Emre gibi bütün insanlığı sevgi ile kucaklayan ve birleştiren ruh adamlarının, velîlerin büyük rolü vardır. Her Türk şehrinde hatta kasaba ve köyünde bir veya birkaç velî yatar. Bâzan da Yûnus Emre ve Sarı Saltuk misalinde olduğu gibi, aynı şahsın birden fazla yerde makam veya türbesi bulunur. Bu manevi kuvvet temsilcilerine halk büyük saygı duyar. Onlara

ait pek çok efsane ve kerâmet anlatılır. Bu menkıbeler kahramanlık, doğruluk, insan sevgisi ve benzeri fazîletlerin nesilden nesile aktarılmasında bir araç vazifesi görür. Toprağı bu nevi insanlar ve onların hikâyeleri kutsallaştırır. Bundan dolayı, onların tarihî ve mânevî fonksiyonlarını anlayarak, herkes kendi seviyesine göre onlara değer vermelidir. Mehmet Kaplan'ın da dediği gibi: "Batı medeniyeti eski Türk velîlerinin kerâmetlerinden çok daha akıl almaz, saçma hikâyelerden ibâret olan Yunan mitolojisine dayanır. XX. yüzyılın akılcı ve maddeci görüşüyle, Türkiye'yi asırlardan beri kutsallık duygusuyla yaşatan ve koruyan velîleri inkâr ve ihmal edersek, pek büyük bir şeyi kaybetmiş oluruz." İşte, bütün insanlığı kucaklayan sevgi anlayışıyla Yûnus Emre de, bu velî-san'at-kârların başında gelmektedir.

*

Tasavvuf kültürü toplumun farklı kesimlerini birleştirici bir işleve de sahiptir. Tekkelerde söylenen ilahi, nefes ve nutuk-

lar bir hayli yekun tutar. Bunların güfteleri de besteleri de etkileyici ve zengin anlama sahiptir. Günümüzde Alevi-Bektaşî çevrelerinin ellerindeki güfte kitaplarına, halk türkûleri metinlerine bir göz atarsak görürüz ki bu güftelerin çoğu tekkelerde okunan ilahi sözleridir. Bu sevinilecek bir durumdur. Araları bozulmak istenen zümrelerin aynı ortak paydada birleştiklerinin çoğumuz farkında değiliz.

İsmail Kara ile bitirelim: "Bir metin bir şiir, bir beste hem türkû hem ilâhi hatta hem de şarkı olur mu? İnternete bakarak 'Ben melâmet hırkasını kendim geydim eğnime' ilâhîsini, türküsünü, şarkısını dinleyin lütfen Neşet Ertaş'tan, Kani Karaca'dan, Müzeyyen Senar'dan meselâ, bakalım hangisini beğeneceksiniz? Hangisi daha dinî yahut dünyevî?! Böyle bir ayırım var mı? Büyük Yunus'un 'Dağlar ile taşlar ile...' nutkunu Elnare Abdullaye-va'dan hiç dinlediniz mi?."

Tasavvuf kültürü toplumun farklı kesimlerini birleştirici bir işleve de sahiptir. Tekkelerde söylenen ilahi, nefes ve nutuklar bir hayli yekun tutar. Bunların güfteleri de besteleri de etkileyici ve zengin anlama sahiptir. Günümüzde Alevi-Bektaşî çevrelerinin ellerindeki güfte kitaplarına, halk türkûleri metinlerine bir göz atarsak görürüz ki bu güftelerin çoğu tekkelerde okunan ilahi sözleridir.

Ağla ki Yüzyıllık Yalnızlığın Şıfa Bulsun

Nihal PAKIRDAŞI

Gözyaşı; topraktan karılmış nefsin kuruyan dudaklarına sunulan can suyu, bitmez dediğin çöl ikliminde hiç ummadığın bir anda önüne çıkan vaha, gönlün rahmeti, gözün aydınlığı.

Rabbin kirlere boyadığımız insani bakışlarımızı temizleyip cemâlinin seyrine layık olmak için sunduğu âb-ı hayat, gözyaşı.

Server-i Kâinat Efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) şefaât deryası.

Hz. Adem'in tövbesi, Hz. Havva'nın bereketi, Hz. İbrahim'in milletinin harcına katılan, Hz. Yakub'un göz aydınlığı, Hz. Yusuf'un sultanlığı, Hz. Yunus'un affedilişi, Hz. Musa'nın hayra çağıranı, Hz. Meryem'in mucizesi, Hz. İsa'nın çarmihinde asılı kalan.

Hz. Ebubekir'in Sevr mağarasındaki acısı ve şıfası, Hz. Ömer'in kılıcındaki teri, Hz. Osman'ın göğsündeki kanı, Hz. Ali'nin kuyudaki sırdaşı.

Hz. Âmine'nin hasreti, Hz. Hatice'nin devleti, Hz. Fâtıma'nın asaleti, Hz. Âişe'nin muhabbeti.

Kâbe-i Muazzama'da eve dönmenin sevinci, Arafat'ta günahların kefareti, Kudüs'te içli içli içimize akan.

Hicrette yol, ensarda kardeşlik, muhacirde vatan sevgisi,

Selçuklu'da Anadolu, Osmanlı'da İstanbul, Çanakkale'de al bayrak; devlette adalet, yeryüzünde himmet.

Mevlânâ'da, Fuzûlî'de, Yunus'ta aşkın en saf hali; derviş hırkasının çağlayanı, mümin seccadesinin gök ırmağı.

Mecnûn'da Leylâ, Ferhat'da Şirin, Kerem'de Aslı.

Yâr sevenin gönül aynasında sevgilinin hayali.

Kavuşanda sevinç, kavuşamayanda hüzn; bir gece vakti pencerede süzülüp giden sevgilinin yüzü.

Kamışta ney, sözde nota, bestede hicran; dost omzundaki ferahlık, dertlilere umut.

Kötü huylara panzehir, günahlara kefare; dünya tezgahında dövülen kalplere ateş ve su.

Dünyanın çivisini çıkaranlara akıtılan hakikatli beddua; mazlumların en kuvvetli âhı, şefkatin can yoldaşı, masumluğun şiarı.

Yetimlerin babası, öksüzlerin annesi; annelerin hayır duası, babaların gizli duası.

Bebeklerin sözü, çocukların nazı, gençlerin yürek yangını; bastonun ucundaki ömür sermayesi.

İnsan olmanın büyük nişanesi; vicdanın en şeffaf hali.

**Gözyaşı; topraktan
karılmış nefsin
kuruyan dudaklarına
sunulan can suyu,
bitmez dediğin
çöl ikliminde hiç
ummadığın bir anda
önüne çıkan vaha,
gönlün rahmeti,
gözün aydınlığı.**

Mezar Taşından Öğrendim!

Cemal BALIBEY

Mayısın tam ortasıydı, Topkapı'dan kitap almış Fatih'e dönüyordum. Her zaman gittiğim yoldan gitmek varken yol biraz uzasa da değişiklik olsun dedim, yol üstündeki Çamlık Mezarlığı'na girdim. Zira mezarlar arasında gezinerek yürümek, benim için bir tefekkür fırsatı doğurabilirdi. Rengârenk güllerin ve kara gözlü gelinciklerin tam mevsimiydi. Fani olmuş bedenlerin başlarındaki beyaz mezar taşları arasındaki gelincikler, kırmızı bir duvak gibi salınarak maveraya sessizce selam yolluyordu. Endamlı serviler, taze açmış kokulu güller ve mezarlar üzerindeki renk renk hudaıınabıt çiçekler ayrı bir güzeldi.

Yoldan geçerken girdiğim bu mezarlıkta derin bir sessizlik, mutlak sükûnet vardı. Ağaçların dallarında kuşlar, kendi besteledikleri şarkılarıyla zaman zaman bu sessizliği delmeye çalışıyordu. Duyulan tek şey ise servileri okşayan rüzgârın iniltisine eşlik eden kuşların cıvıltısıydı. Kuşlar şehrin merkezini terk ederek mezarlığa sığınmışlardı sanki. İçinde yorulduğumuz bu dünyadan bir an kopmuştum. Mezarlığa tâli bir kapıdan girdiğimden bir müddet mezarların daracık aralarında zar zor yürüdüm. İlerleyince daha geniş bir alana çıktım. Burası cenaze arabalarının içeriye rahatça ulaşabilmesi için yapılan bir yoldu. Orada bir kenara çöküp, etrafa bakındığımda hemen önümdeki mezar taşı dikkatimi çekti. Karşıma çıkan taşın üzerinde, "Yiğit İlkus" yazıyordu. Bu isim bana hiç yabancı gelmedi. Durdum. Hafızamı yokladım ve beklenmedik bir anda kendimi kör kuyuda bulmuş gibi hissettim. Kısa bir an şaşkınlık yaşadım ve ardından düşünmeye başladım:

Yiğit, 90'lı yıllarda Orman Fakültesi öğrencisiydi. Hatırladığım kadarıyla astım hastaydı ve ufak tefek biriydi. Buna rağmen son derece faaldi. Ölmüş müydü, nasıl duymamıştık? Bizim Yiğit mi isim benzerliği mi diye doğum ve ölüm tarihlerine baktım: 1971-2022, iki yıl önce defnedilmiş. Bir duygu sarmalının içine düşmüştüm. Elbette dünya kimseye kalmayacak, gelen gidecek, konan göçecekti. Ama yine de bir umut, bir ışık beklemekten kendimi alamamıştım. Teyit etmek için hemen dönemdaşı Ahmedî Mahmut'u aradım. O da tam emin olmasa da

bir zaman önce Yiğit'in vefatıyla ilgili Özkan'ın bir mesaj paylaştığından bahsetti. Bu defa Özkan'ı aradım. Ortak bir arkadaşları Yiğit'i sormak için annesini aradığında Yiğit'in öldüğünü öğrenmiş. Özkan da bunu arkadaşından duymuş. Hepsi bu kadardı. Fakülte'deki hatıraları hafızalarda kaybolmamıştı daha. Onu her tanıyanın zihninde tazeliğini koruyan belki birden fazla hatıra vardı. Öğrenciliğinde kalabalık bir grup arkadaşıyla çektiği fotoğraf karesinden eksilen üçüncü kişi olmuştu. Bu dünyadan pınlı pırtısını alıp gitmişti dostumuz.

Ne kadar acıtıcı bir keşifti benimkisi! O ana kadar hiçbir mezar taşının üzerindeki yazıyı okumamıştım, ama sanki o bana kendisini okutturmuştu. Böylesi şaşırtıcı bir durum insanı çok değişik duyguların içine sürüklüyor. Yılların çok hızlı geçtiğini bir kere daha yakinen görüyorsunuz. Geçen yıllar ile birlikte ömrün de bitmekte olduğunu hissediyorsunuz ve hüzünleniyorsunuz.

Şaşkınlık bütün benliği esir almıştı. Öylece kalakaldım. Büyük şair Yunus Emre'nin dizeleleri adeta yaşadığım ânı anlatıyordu:

*"Bir garip ölmüş diyeler
Üç günden sonra duyalar
Soğuk su ile yuyalar
Şöyle garip bencileyin"*

Şöyle bir gözlerimi kapadım, Yiğit'in kıvrık, kabarık saçları, geniş alınlı sevimli yüzü gözümün önünde belirdi. Hüzünlü, acı bir tebessüm yayılıverdi yüzüme... Yiğit, Boğaziçi'ni bırakarak Orman Fakültesine gelmişti. Fakültemizde İslam'la tanışmış, yönünü kibleye göre belirlemişti.

Onu yakinen tanıyan arkadaşlar birçok sıra dışı hikâyesini

anlatırdı: Tebliğ olsun diye kâğıt paraların üzerine Türkçe yazılar yazdığı gibi, yabancı dili iyi olduğu için bazen de İngilizce yazarmış. Bir defasında beyaz bir beze büyük harflerle "Allah var!" yazıp onu bandana olarak alnına bağlayarak fakültede bir hafta o şekilde dolaşmış. Böylece onun "Allah var!" haykırışını ona her bakan, ilginç bir şekilde duymuş. Başka bir defasında ise İngilizce "Kur'an is real, it's not man made!" yazan çıkartmalar bastırmış, onları arkadaşlarıyla Sarıyer'de bütün direklere ve duraklara yapıştırmış.

Nevi şahsına münhasır olan Yiğit, pet şişe toplayarak, gazete dağıtarak öğrenciliğinde ailesine yük olmamaya çalışmış. Ayrıca hayvanata ve nebatata merhamette azami hassasiyet sahibi olan kardeşimiz, kaldığı öğrenci evinde tabiata zarar vermemek için bulaşıklarını dahi deterjanla değil, sabunla yıkarmış.

Sabah akşam içtiğimiz ayrı gitmeyen onlarca arkadaşımız vardı. Her birine hısım akrabadan daha yakın durduğumuz bir bağlılığı bizimkisi. Arar sorardık, nasıl oldu da haberdar olamadık? Ortaya çıkan manzara sarsıcıydı. Hâlbuki yana yakıla inşa ettiğimiz dost halkamızda ilk öğrendiğimiz şey, asla birbirimizi ihmal etmemiz gerektiği idi. Dostluklar kolay birikmiyordu. Nasıl ihmal etmiştik?

Hayatı ve ölümü birlikte hissetmek için girmiştim mezarlığa. İki yıl geçtiği halde vefatını duymadığım bir kardeşimizin ölümünü mezar taşından öğrenmek çok çarpıcı olmuştu. Allah rahmet eylesin, ölüm kadar rahat teslim olduğumuz başka ne var ki? Geldik gidiyoruz. Aslolan, tanıdıkların hatıralarında güzelliklerle anılmak değil mi?

***Yoldan geçerken
girdiğim bu
mezarlıkta derin
bir sessizlik,
mutlak sükûnet
vardı. Ağaçların
dallarında kuşlar,
kendi besteledikleri
şarkılarıyla zaman
zaman bu sessizliği
delmeye çalışıyordu.***

Eski Bayramları Buldum

Harun ÖZÇELİK

Nerede o eski bayramlar...

Çocukluğumuzdan, gençliğimizden tadı damağımızda kalan lezzetin, sevginin, muhabbetin hissedildiği bayramlar.

Kırlı yaşların üzerindeki her insanın özlemle andığı, aradığı ve artık ulaşamadığı o bayramlar...

Aslında her birimizin aradığı samimiyet, muhabbet ve dostluk ancak her şeyin maddi planda değerlendirildiği günümüzde, bu duyguları doyasıya yaşamak ne yazık ki artık hiç kolay değil dediğim bir zamanda, 2024 yılı Kurban organizasyonu için İnsan Vakfı ile Afganistan'ın Şibirgan bölgesine gittik. Bize vekaletleri verilen kurbanları kesmek ve dağıtımlarını yapmak üzere gittiğimiz Afganistan'da sürekli çocukluk yıllarımı anımsadım. Sanki zaman tüneline yolculuk yapıyordum.

Sibirgan'da bayramdan birkaç gün önce kurbanlıklar evlere götürülmeye başlamıştı. Kimileri yularından tuttuğu inatçı keçileri çekerken, kimileri de üç tekerlekli rikşalara yüklediği büyükbaşları götürüyordu. Arabaların bagajlarında taşınan koyun görüntüleri sıradan bir durumdu. Erkekler nişanlılarına bir koç götürmeden bayrama girmiyordu. Bayramın ilk günü genel olarak herkes kurbanlıkların kesilmesiyle meşgul oldu. Ancak özellikle bayramın ikinci gününden sonra bölgede müthiş bir bayram coşkusu vardı. Yoldaki arabalarda, yürüyen insanlarda, çocukların gözlerinde bayramın bahsettiği mutluluğu görebiliyordunuz.

Artık dört kişiden fazlasının sığmadığını düşündüğümüz arabaların her yerinden insan fıskırıyordu. Rikşaların bir metre karelik açık kasalarında onlarca kişi çoluk çocuk bayramlaşmaya gidiyordu. Bayramın çocukla güzelleştiğini burada çok daha net anladık. Elleri, ayakları, saçları kınalanmış kızlar, erkekler en güzel kıyafetleriyle dışarıdaydılar. Bazen üç dört kişinin aynı kıyafeti giydiğine de şahit oluyorduk.

Aynı aileden oldukları intibasını uyandıran bu kıyafet birliği çocuklarda da yetişkinlerde de görülebiliyordu. Sanki Şibirgan'ın bütün çocukları sokaklara çıkmıştı. Etraf rengarenkti. Şekerleme, içecek, çikolata kapları her yeri sarmıştı. Çocuklar bayram harçlıkları ile küçücük bakkalların en önemli müşterileriydi. Mahalleler onlarındı, gruplar halinde oyunlar oynuyorlardı. Sadece çocuklar değil, genç kızlar da gruplar halinde geziyor, genç erkekler ise kendi muhabbet ortamlarını kuruyordu. Biraz daha merkezi yerlerde ise çarşılar iğne atsan yere düşmeyecek bir kalabalığı ağırlıyordu. Çarşı, çeşitli oyunlar ve yiyeceklerle doluydu. Adım başı elle yapılan dondurmaların önündeki sıralara karışıyorduk. Bir tarafta haşlanmış yumurta tezgahları, diğer tarafta ise buzu inceltip üzerine sos döken mey buzcu tezgahları. Ve her tezgahın önünde uzunca bekleşen çocuklar vardı. Haşlanmış nohut sırasındaki çocukların nohutları nasıl yediğini görmeyi isterdim. Çocuklar o kadar çok ve her yerdelerdi ki, yiyecek kuyruklarında o çocuklar beklerken seyyar oyuncak-

çılarının etrafı da çoktan başka çocuklarla çevrilmişti. Çarşının her yerindeki dönme dolap ve döner salıncak tezgahları da çocuklarla doluydu. Her adımımızla çocukluğumuza yürüyor ve oradaki bir manzarayı izliyoruz adeta. Gördüğümüz çocuklardaki neşe ve mutluluk, çocukluğumuzun bayram neşesine çok benzerdi ve günlerce seyretmeye değerdi. Sadece çocukların değil gençlerin, büyüklerin, yaşlıların bayram sevinci de yüzlerine yansıyor. İmkansızlık, yokluk ve yoksunluk içerisinde olmalarından dolayı yardıma geldiğimiz bu insanların, her şeye rağmen bayram sevincini nasıl güzel yaşadıklarına şahit olduk. Afganistan'ın kuzeyi, Güney Türkistan'da bazen 40 yıl bazen 50 yıl bazen 100 yıl öncesine gittik. Ata yurdu bize mutluluğun sadece maddiyatla eş olmadığını tekrar gösterdi, mührünü vurdu, bayramın en güzel hediyesini verdi ve bizleri kardeşçe uğurladı.

Sağ olsun, var olsun, bayram o bayram olsun, tüm İslam coğrafyasının neşeyle bayramlaştığı o günler yakın olsun.

Sibirgan'da bayramdan birkaç gün önce kurbanlıklar evlere götürülmeye başlamıştı. Kimileri yularından tuttuğu inatçı keçileri çekerken, kimileri de üç tekerlekli rikşalara yüklediği büyükbaşları götürüyordu. Arabaların bagajlarında taşınan koyun görüntüleri sıradan bir durumdu. Erkekler nişanlılarına bir koç götürmeden bayrama girmiyordu.

Kapitalist-Küresel Sistemin Vazgeçilmezi Futbol

Mucahit YILDIZ

Yarım asır önce biz de acizane kenar mahallemizin dar sokağında az top koşturmadık. Önceden kaldırım taşları üzerinde oynardık. Sert taşlara düşüp dizlerimiz kanasa da kaldığımız yerden aynı hızla devam ederdik. Sonraları asfalt olunca bu yol bi sevindik bi sevindik ki sormayın. Zira asfalt yol üzerinde top oynamak hem daha zevkli oluyordu hem de düştüğümüzde dizlerimiz fazla acımıyordu.

Futbola geçmeden önce beden eğitiminin küfrü temsil eden Batı'daki tarihi anlayışı ile İslam alemindeki ve Doğu'daki tarihi anlayışı üzerinde biraz duralım. Roma'da köleler arasından ayrılan gladyatörler birbirlerine karşı ya da vahşi hayvanlara karşı dövüştürülüyor, ekseriyeti binlerce kişinin seyri sefası ve çılgınca el çırpışları arasında can veriyordu. Bizim tarafta ise her zaman ata sporu dediğimiz güreş, ok atıcılığı, at biniciliği zaten neredeyse tüm şahısların yaptığı bir tür beden eğitimi idi.

Batı'da yaygın olan ve artık tüm dünyada kullanılan spor kelimesi hakkında internette verilen bilgiler, belirli kurallarla yarışma özelliği taşıyan, insanları eğlendiren ve dinlendiren faaliyetler olarak tanımlanıyor. Tam olarak böyledir demek istemiyorum ama tarihi gelişmesine baktığımızda sanki Batı'da sporun daha çok yarışma esaslı olup insanları kızıştıran tarafının daha ağır bastığı kanaati var bende. İslam aleminde ve diğer doğu kültürüne sahip ülkelerde ise sporun daha çok hem beden hem de ruh terbiyesine daha çok önem verdiğini görüyoruz.

Futbol tarihinin çok gerilere dayanmadığını hepimiz biliyoruz. Buna benzer bir oyunun milattan önce 3. yüzyılda Çin'de "Cuju" adı altında oynandığı iddia ediliyor. Bugünkü bildiğimiz "modern" futbol oyununun kuralları İngiltere'de 19. yüzyılda yazıldı ve ilk olarak özel okullarla üniversitelerde icra edildi.

Günümüzde futbol, beden eğitimi bakımından ne kadar tavsiye edilebilir bilmem ama, dünyanın en ücra köşesine kadar yayılmış durumda. Almanya'da geçen yıl verilerine göre 24 binden fazla futbol kulübü (derneği) bulunuyor ve bunların üye sayısı 7 milyon 400 bin. Yani en çok icra edilen spor futbol. Bu spor türünün vücut sağlığı bakımından faydalı olduğu söylenebilir. Doktorlarımız da bunu teyit edeceklerdir. Ancak ellerinde sağlığa zararlı türden içecekler ve yiyeceklerle yirmi kişinin top koşturmasını seyredenlerin bu sayede ne kadar sağlıklı oldukları tartışılır. Ayrıca sert bir tür spor olan futbol müsabakalarında oyuncuların sakatlandıkları da sıklıkla görülmektedir.

Gelelim Avrupa Şampiyonasına. Bu yıl bilindiği üzere Almanya'nın değişik şehirlerinde maçlar oynanıyor. Türk milli takımı da malum bu şampiyonada oldukça iddialı. Maçların oynandığı Köln, Dortmund ve Gelsenkirchen gibi şehirlerde çok sayıda vatandaşımız yaşamakta. Türkiye'nin oynadığı maçlarda Türk seyirciler elbette diğer taraftarlardan çok çok daha fazla. Ee bu da milli takım için tabi sevindirici bir durum. Fakat maalesef bu tür taraftarlıklarda günümüzde aşırı derecede artan

ahlaki zafiyetten dolayı insanlar ekseriyetle aşırılıktan yana ve hiç de edebe uygun olmayan durumlarla karşılaşılıyor. Yaşadığım şehirde bizzat başımdan geçen kısa bir tecrübemi sizlerle paylaşmak isterim. Bir yerden gelirken yanımdan spor bir arabanın arka penceresini tamamen kaplayacak şekilde bir Türk bayrağını asmış iki genç yanımdan son süratle geçtiler. Önümde ilerlerken diğer arabaları da geçebilmek için bir sağa bir sola girerek memleketimizdeki tabiriyle bütün araçlara "makas atarak" devam ettiler. Ancak sonunda bir trafik lambasında durmak zorunda kaldılar. Geçtikleri tüm araçlar da buraya geldiler. Bu iki genç sola dönecekleri lamba kırmızı olduğu için beklemek zorundaydılar. Ben ise ileriye doğru gittiğimden lambada yeşil olduğundan ancak pencereyi açıp onları elimle uyarmakla yetindim. Fakat bana da kızmış olacaklar ki korna çalarak tepki verdiler. Şimdi böyle bayrak asarak sözde Türklük gururunu ortaya koyduklarını sanan bu zavallı iki genç hakkında diğer sürücülerin neler düşündüğünü varın siz tahayyül edin. Bu bayrak böyle aşırılık ve vandalizmin sembolü müdür, yoksa edep ve güzel ahlak timsali insanların bayrağı mıdır?

Bugün milli maçları sanki bir savaş havası içinde yaşamamızın asla doğru olmadığını düşünüyorum. Başarının ya da başarısızlığın da milletimiz adına çok mana taşıdığı kanaatinde de değilim. Bugün özellikle Batı Avrupa milli takımlarına baktığımızda oyuncuların birçoğunun Afrika kökenli olduğunu görüyoruz. Netice itibari ile nerede bu işi iyi kıvıran bir genç varsa en çok parayı veren onu alıp takımına

dahil ediyor. Futbolun diğer spor türlerine nazaran daha çok ekonomik kazanç temini için kullanıldığı da hepimizin malumudur. Bugün merkezi İsviçre'de bulunan FIFA'nın Avrupa ve Dünya şampiyonalarında elde ettiği para miktarı milyarlarla ifade ediliyor.

İdeolojik bakımdan değerlendirildiğinde futbolun seyretmek ve taraftar olmak bakımından hızla yükseldiği tarihlerde (19. yüzyıl ortalarında) milliyetçiliğin de geniş kitlelere yayıldığını görüyoruz. Ülkeler arası futbol müsabakalarında çeşitli milletler arasındaki rekabet, milliyetçilik duygularını da kabartıyor. Ne çare ki bölgeciliğin sınırı olmadığından, şehirler, kasabalar, köyler hatta mahalleler arasında bile bu rekabet kavgalara dönüşebiliyor. Nadiren ciddi çatışmalar yaşansa da Allah'a şükürler olsun ki insanların çoğu aklı selim ile hareket etmesini biliyor. Ancak bu rekabet ortamları insanları daha çok bölgeciliğe, milliyetçiliğe itiyor.

Bu yılın 7 Ekim tarihinde yaşadığımız "Kudüs Tufanı" ameliyesi, adeta yeni bir çağ başlatır gibi tüm dünyayı etkisi altına aldı. Gazze'de yaşanan ve tüm dünyanın haberdar olduğu siyonist zulmü, futbol taraftarlarının ve takımlarının bazılarının, aklı selim tüm insanlar gibi gözlerini açtı. İnsanlığa karşı işlenen bu suçlar bazı stadyumlarda protesto edildi. Filistin bayrakları ve kefiyeler açılarak Filistinli ve Gazzeli kardeşlerimiz desteklendi. Bu elbette sevindirici bir durumdur ve her yerde paylaşılarak insanlar arasında daha çok duyulması sağlanmalıdır.

“İran’ın Suriye’deki Propaganda Ordusu: Meddahlar” Kitabı Üzerine Bir Değerlendirme

Betül ZEYREK

ADEM YILMAZ

Meddahlar

İran’ın Suriye’deki
Propaganda Ordusu

TARİH

Bu eser, bir tez çalışması. Yazar Adem Yılmaz Beyefendi Farsça öğrenmek için gittiği İran’da meddahlığa ilgi göstermiş ve daha sonra esere uzaktan devam ederek tamamlamış. Günümüz kitle iletişim araçlarından en yaygın olanı WhatsApp aracılığı ile yaşayan ve aktif olan meddahlara ulaşarak meddahlık ve etki alanlarını sorular yönelterek aldığı cevaplar noktasında farklı isimler kullanarak okuyucusuna aktarmaya çalışmış. Tabii unutmamak lazım ki meddahlarla ilgili kısım sadece 2011 ve 2021 yılları arasındaki faaliyetler ile sınırlı tutulmuştur.

Bu tez çalışması; İstanbul merkezli İran Araştırmaları Merkezi (İRAM) tarafından 2022’de yılın en iyi ikinci tezi ödülüne layık görülmüş. Daha sonra Ketebe yayınevinden 2023 yılının Temmuz ayında İstanbul’da ilk baskısını vermiş.

Bu eser ile modern İran Şiiliğinde şiirin ve meddahlığın, siyaset ve savaş stratejisindeki rolünü göstermeye çalışmış. Daha evvel bu alanda pek çalışma yapılmamış olması, eseri önemli kılan noktalardan biri. Bu araştırmayı daha da önemli kılan noktalardan bir diğeri ise antropoloji, sosyoloji, tarih ve siyaset bilimlerinin kavşak noktasında yer alıyor olması.

Meddahlığın savaş stratejisinde bu denli öneme sahip olduğunu bilmiyordum açıkçası. Okudukça şaşırdığım çok nokta oldu. Fakat şunu da idrak ettim ki sözlü edebiyat türünü en iyi yansıtan şeylerden biri, meddahlık; daha doğrusu meddahların okuduğu şiirler. Şiirleri

ahenkli okuma ve geçmişte yaşanan bazı dini olaylar ile bağlantı kurarak ifade etme, meddahlığı önemli bir noktada tutuyor.

Meddah, Şii yoğunluklu günümüz İran toplumunda matem merasimlerinde şiir ve ezgiler okuyarak Ehl-i Beyt'e övgüde bulunan kimsedir. Daha sonra halkı motive eden ve savaşmak için sahalara inmeleri için galeyana getirerek savaşa katılımları noktasında etkin rol oynayan kişiler olarak da varlıklarını devam ettirmişler. Ayrıca Şii kaynaklarda Ehl-i Beyt büyükleri Kerbela hadisesinin hatıralarda canlı kalması için şiirler okumaya ve insanları gözyaşı dökmeye teşvik etmişlerdir. Günümüzle kıyaslama yapınca ayaklı radyo ya da iletişim aracı diyebiliriz meddahlar için. Verdikleri mesajlar ile hem halkı bilinçlendirip hem de vermek istedikleri mesajları bu şekilde halka yerleştirmişlerdir.

Meddahlık, varlığını günümüze kadar devam ettiren bir müessesedir. Sadece klasik meddahlıktan modern meddahlığa bir geçiş yaşanmış. Minberden sahneye, dönemin şartlarına ve gelişmişliğine göre yer değişikliği olmuş. İşin içine musiki de dâhil olunca ikna güçleri oldukça artmış.

İlk olarak İran-İrak savaşında etkin rol oynayan meddahlar daha sonra Suriye savaşında bu rollerini sürdürmüşlerdir. Suriye savaşında kendi ülkelerinde savaş olmadığı halde meddahlar yardımı ile İran halkı ikna olup aktif olarak savaşa katılmışlardır. Burada geçmişte yaşanan Kerbela hadisesi ve beraberinde Hz. Ali'nin kızı Seyyide Zeyneb'in türbesinin Suriye'de bulunması

gerekçe gösterilerek meddahların ciddi gayretleri sayesinde insanlar ikna edilmiştir. Afgan Şiileri, Pakistan Şiileri, Irak Şiileri de meddahlar sayesinde Suriye savaşına aktif olarak katılmışlardır.

Bu eser kaleme alınırken araştırmacıların, yazarların ve düşünürlerin fikirlerinden, akademik dergilerden, analizlerden ve Farsça haber sitelerinden faydalanılmış. Açıklamaya gerek duyulan bazı kısımlar dipnotlarda açıklanmış, gerek duyulduğu takdirde hangi makaleden alıntılama yapıldığına bakıp sizler de araştırabilirsiniz. Kitabın sonunda oldukça geniş bir kaynakça yer alıyor. Yararlanılan tüm kaynaklara yer verilmiş. Bu kadar geniş kaynakçaya sahip olması eserde yer alan bilgilerin güvenilirliğini güçlendiriyor. İnce eleyip sık dokunarak elde edilmiş bir eser okuyacaksınız. Derin ve incelikli bir araştırma olmuş.

Bu tür eserler genelde sıkıcı olarak düşünülür. Sanırım bu alanda okuduğum en akıcı eserlerden biri diyebilirim. Anlatım net ve anlaşılır. İlk defa bu konu hakkında bilgi edinecek olanlar bile rahatlıkla anlayabilir.

Kitap üç ana başlık altında alt başlıklara yer verilerek kaleme alınmış.

*İlk bölüm "İmam Hüseyin'in Yırcıları" başlığı altında meddahlık geleneğinin tarihsel arka planı, günümüz İran toplumunda nasıl bir rol oynadığı, matem merasimlerindeki rolleri, İran İslam Devrimi sonrası yaşadığı dönüşüm inceleniyor.

*İkinci bölüm "İran'ın Suriye İç Savaşı'ndaki Stratejisi" başlığı altında Tahran-Şam ilişkilerine değinilerek İran'ın Suriye savaşındaki stratejisi, iki ülke arkasındaki çıkarları ve ortak tehdit alanları, Seyyide Zeynep Türbesi söylemi üzerinden bu savaşa yönelik ideolojik bakış açısı, "Türbe Muhafızları" diye nitelenen İran kontrolündeki Şii savaşçı grupları ele alınıyor.

*Üçüncü ve son bölümünde ise "İran Suriye Savaşı'ndaki Propaganda Ordusu: MEDDAH-LAR" başlığı altında 24 Meddah (Tahran, Kum, Şiraz, Tebriz, Buşehr, Urumiye, Hamedan şehirlerindeki meddahlar) ile gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen bulgulara ve İranlı meddahların Suriye savaşındaki faaliyetlerine yer verilmiş.

Bu son bölümün anlaşılması için aslında ilk iki bölüm hazırlık aşaması gibidir diyebiliriz. Son bölümün anlaşılmasının zeminini ilk iki bölüm oluşturuyor.

Kısacası diyebiliriz ki İslam'ın ilk dönemlerinden günümüze kadar ulaşmış meddahlık geleneği Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesi üzerine Şii kimliği ve kültürünün en önemli hususiyetlerinden birisi olarak kabul edilmiş. Meddahlar, Ehl-i Beyt'e şiir ve ezgiler ile övgülerde bulunarak İran-İrak Savaşı ve Suriye savaşında savaşçıları cepheye seferber etmek ve onları manevi açıdan destekleyerek propaganda aracı olarak kilit rol oynamıştır. Halkı coşturarak manevi duygularını açığa çıkarmışlar ve insanların savaşa aktif katılımlarında oldukça etkili olmuşlardır.

Katalan Diyarında: Nou Camp'tan La Sagrada Familia'ya

Zübeyr ŞEKERCİ

Uzun saatler süren yorucu bir otobüs yolculuğunun sonunda Barselona'ya varmıştık. Yüksek sesle konuşan İspanyollar, horlayanlar, rahatına düşkün insanlar ve yoğun bir yolculuk. Nord Barcelona otogarında indikten sonra bir süre dinlendik ve güne dair yapacaklarımızı gözden geçirdik. Otogar lavabosundaki hijyen ihmalî rahatsız edici derecedeydi. Bu hijyen eksikliğini seyahat boyunca hissetmiştik. Şemsiyenin ve parfümün icadı için anlatılan hikâyeleri haklı çıkaracak bir raddeydi.

Metroya doğru geçtik, bilet sırasında birkaç Türk'e denk geldik. Seyahat boyunca gezdiğimiz hemen hemen her yerde Türklere denk gelmiştik. Bilet alırken ufak bir sohbetin akabinde metroya geçtik. Fransa'ya göre daha gelişmiş ve yeni bir metro ağından söz etmek mümkün. Ancak İstanbul'dakilere kıyasla oldukça iptidai. İneceğimiz durağa geldikten sonra bir süre yürüdük. Konaklayacağımız yere geçtik. Yaklaşık bir iki saat sonra şehri gezmek için yola revan olduk. Barcelona şehri denince akla ilk gelen yapılardan birisi olan Nou Camp rotamızın ilk durağıydı. Şehrin olanca zengin ve tarihi kültürel kimliği bir yana bir futbol şehri olarak popüler olmasının arkasında derin bir anlam yatıyor hiç şüphesiz. Bir yandan futbolun görünürde bir spor dalı olarak uyuşturucu/uyutucu etkisi öte yandan yoğun izleyici kitlesi olmasının avantajıyla siyasi ve toplumsal konularda "mesaj" verilebilen bir alan olması... Nitekim Gazze'deki soykırıma karşı dünyanın dört bir yanından muhtelif takımların taraftar grupları maç esnasında sloganlar atıp pankartlar açtılar. Bu minvalde futbolun sadece bir spor aktivitesi olmadığını belirtmek mümkün.

Şehri gezmeye ilk çıktığımızda caddelerin oldukça geniş ve nizami

olması dikkatimizi çekmişti. Her köşeyi döndüğünüzde bina yüksekliklerinden kaldırım genişliğine değin adeta cetvelle çizilmiş bir simetri hâkimdi. Daha sonra şehrin krokisine baktığımızda şehir planlamasındaki bu intizamı teyit edecektik. Gideceğimiz konuma dair ilk sapağı dönüp bir süre yürürken caddenin kaldırımındaki bir bankta bir kadının çocuğunu emzirdiğini gördüğümde çok rahatsız olmuştum. Kamusal alanda bu denli mahremiyet algısı diğer şehirlerde de karşımıza çıkacaktı. Olayın şokunu atlatmaya çalışırken bir

saate yakın sürenin ardından Nou Camp'a varmıştık. Şehrin içerisinde adeta şehirle beraber yaşayan stad tadilattaymış. Tadilatı yapan firma ise Türk. Türklerin inşaat alanındaki ihracatı bize birçok şey anlatıyor. Kadim bir inşaat kültürüne sahip olan bir milletin modern dönemde meseleyi sadece "beton"a ve niceliği indirgemesi muhafazakâr zihnin bir tezahürü. Nitekim son 20 yıldaki inşaat sektöründeki artış bunu doğruluyor...

Stadın oradan Barselona'nın tarihi yönünü temsil eden La Sagrada Familia Bazilikası'na doğru hareket ettik. Avrupa mimari akımlarından Art Nouveau akımının öncülerinden Antoni Gaudí'nin tamamlanmamış eseri olan La Sagrada Familia oldukça ilginç ve dikkat çekici bir mimariye sahip. Devasa olmasının yanında beyazdan kahverengiye çalan rengi ve ilk bakışta peribacalarını anımsatan kuleleriyle daha önce eşine rastlamadığım bir eserdi. 1852'de Katalonya'nın Reus kentinde doğan Gaudí, Katolik dindar ve ateşli bir Katalan milliyetçisi. Farklı ve yeni bir mimari anlayışa sahip olduğu daha okul zamanlarında fark edilen Gaudí'nin diplomasına hocası "Bu diplomayı bir deliye mi yoksa bir dâhiye mi verdiğimizi kim bilir? Bunu bize zaman gösterecek." notunu düşmüştü. Birkaç mimari eser üretiminin ardından La Sagrada Familia inşasını üstlenen Gaudí ömrünü bu sürece adamıştı. Bir trafik kazasında hayatını kaybettikten sonra henüz inşası tamamlanmayan kiliseye gömüldü. İbretlik bir hayata sahip olan Gaudí, bugün eserleriyle, yeni mimari akımlara ilham vermesiyle hocasını haklı çıkarmıştır.

Akşam vakti yaklaştığından ötürü esere girememiş ve namaz için tekrar konakladığımız yere dönmüştük. Namazları kıldıktan sonra yemek için dışarı çıktığımızda helal gıda arayışı zaman almıştı. Ana caddelerde haliyle pek bulunmayan helal gıda bizi şehrin periferisiyle tanıştırmıştı. Hayretle baktığımız intizam hali yerini gürültü ve kaosa bırakmıştı. Bir şehri tam manasıyla tanımada kenar mahalleri de deneyimlemek önemlidir. Dar sokaklardan geçerken irili ufaklı lokantalar, barlar ve dükkânlar bizi karşılıyordu. Yemek yiyeceğimiz yere geldiğimizde mekânın çevresini pek beğenmemiş ve gelirken gördüğümüz Hint restoranına girdik. Farklı hijyen kültürü anlayışına sahip olduğumuzdan ötürü ilk başta girmedığımız restoranın döneri görece lezzetliydi. Gayrimüslim bir şehirde helal gıda bulabilmek zor olmanın yanında oradaki Müslümanların varlığına işaret olması bakımından kıymetlidir.

Yemeği yedikten sonra konakladığımız yere geri döndük. Katalanların başkenti Barselona oldukça kısa bir süre zarfında zihnimizde birçok pencere açmıştı. İspanya seyahatimizin ilk durağı olan bu şehri tam olarak gezebilirdim diyebilmek için en az birkaç gün daha vakit ayırmak gerekiyormuş. Bir başka sefere deyip ertesi gün sabahın nuruyla beraber Endülüs diyarına doğru yola koyulmuştuk bile...

Sürgün Dergisi
7.
Sayısı Çıktı

07. Sürgün

2024
TEMMUZ - AĞUSTOS

İKİ AYLIK KÜLTÜR & EDEBİYAT DERGİSİ

Kapı
Hakkı Ne
Verirsin?

MEHMET BULAYIR ŞEHNAZ FINDIK ABDÜLMELİK BAYIR AYŞE ŞİMŞEK AYŞE ZÜLAL GÜNAY
BATUHAN AYBERS FEYZA ŞİMŞİR FIRAT SELİM ZİREKOĞLU MUHAMMED SÖNMEZ
MÜMTAZ ÖZLEN BETÜL YAVUZ HATİCE AKKAŞ RABİA EGEMEN REYHAN ÖZSOY SEFA FIRAT
ZEYNEB RABİA AKTÜRE DİLARA BARUT EDANUR KAYA GÖZDE ÇİMEN VİLDAN TEZEL